

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

**Studijní obor
(kombinace):** Penitenciární péče

MRAVNOSTNÍ TRESTNÁ ČINNOST IMMORTAL OFFENCES

Bakalářská práce: 09-FP-KSS-4076

Autor:

Vratislav Tobiška

Podpis:

.....

Adresa:

Mánesova 863/8

470 01, Česká Lípa

Vedoucí práce: doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
64	10	6	0	28	3

V Liberci dne 15. dubna 2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Vratislav Tobiška

adresa: Mánesova 863/8, Česká Lípa, 470 01

studijní obor Penitenciární péče

(kombinace):

Název BP: **Mravnostní trestná činnost**

Název BP v angličtině: **Immoral Offences**

Vedoucí práce: doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.

Konzultant:

Termín odevzdání: 15.4.2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 20. 3. 2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): _____

Datum: _____

Podpis: _____

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 15. 04. 2010

Vratislav TOBIŠKA, v. r.

Poděkování:

Chtěl bych srdečně poděkovat vedoucí bakalářské práce paní doc. PaedDr. PhDr. Iloně Pešatové, Ph.D. za její spolupráci, odborné vedení, jakožto i za kritické, ale konstruktivní připomínky, které mě přiměly ke studiu uváděné problematiky.

Za realizaci empirické části bych chtěl poděkovat vedoucí Územního odboru služby kriminální policie a vyšetřování Česká Lípa paní plk. JUDr. Martě Šichtové, a za anketu všem kolegům z mravnostních oddělení kriminální policie.

Dále bych chtěl poděkovat své milované rodině za čas a morální pomoc, bez které bych práci nikdy nedokončil.

Název bakalářské práce: Mravnostní trestná činnost

Název bakalářské práce: Immoral Offences

Jméno a příjmení autora: Vratislav Tobiška

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2009/2010

Vedoucí bakalářské práce: doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.

Resumé

Bakalářská práce se věnovala problematice mravnostní trestné činnosti páchané zejména na dětech. Jejím stěžním tématem bylo sexuální zneužívání dětí. Práce je rozdělena na dvě části, a to teoreticko-metodologickou a empirickou část.

Teoreticko-metodologická část pojednává o historickém exkurzu do problematiky, definuje pojem pohlavního zneužívání, zabývá se obětí a pachatelem mravnostního trestného činu, sexuálními deviacemi a expertizními stanovisky z oblasti forenzních věd, zejména práva a psychologie.

Empirická část pojednává o statistické kvantitativní analýze dostupných empirických dat. Cílem bylo získat maximální množství dat o prevalenci sexuálního zneužívání dětí na okrese Česká Lípa. Data byla získávána ze statistických materiálů a vyšetřovacích trestních spisů za období od roku 2003 do roku 2008. Práce shrnuje získaná data o formách, podmínkách, původcích, trvání, frekvenci a způsobu sexuálního zneužívání. Předmětná část také zahrnuje anketu provedenou mezi policisty.

Klíčová slova:

agresor, pachatel, sexuální zneužívání extrafamiliární, sexuální zneužívání intrafamiliární, oběť, prevalence.

Summary

Bachelor thesis on the issue of immoral crimes committed against children in particular. The main of this theme was sexual abuse of children. The thesis is divided into two parts, namely a theoretical-methodological and empirical part.

Theoretical and methodological part deals with a historical excursion to the subject, defines sexual abuse, dealing with the victim and vice offense, indecent assault and expertise opinions of the forensic sciences, especially law and psychology.

The empirical part focuses on statistical quantitative analysis of the available empirical data. The aim was to obtain the maximum amount of data on the prevalence of sexual abuse of children in the district of Czech Lipa. Data was gathered from statistical criminal investigative materials and files for the period from 2003 to 2008. Work summarizes the data obtained on the forms, terms, the cause, duration, frequency and method of sexual abuse. Question part also includes a survey of police officers.

Key words:

aggressor, the offender, sexual abuse extrafamilial, intrafamilial sexual abuse, victim prevalence.

Zusammenfassung

Bachelorarbeit zum Thema unmoralischen Verbrechen gegen Kinder im Besonderen verpflichtet. Sein Thema war Schlüssel sexuellen Missbrauchs von Kindern. Die Dissertation ist in zwei Teile, nämlich einen theoretisch-methodischen und empirischen Teil gegliedert.

Theoretische und methodische Teil beschäftigt sich mit einem historischen Exkurs in das Problem, definiert den Begriff des sexuellen Missbrauchs, die sich mit dem Opfer und vice Kriminalität, unzuchtige Handlungen und Meinungen fachkenntnisse der forensischen Wissenschaften, insbesondere Psychologie und Rechte.

Der empirische Teil konzentriert sich auf statistische quantitative Analyse der verfügbaren empirischen Daten. Das Ziel war, die maximale Menge an Daten über die Prävalenz von sexuellem Missbrauch von Kindern im Bezirk Tschechischen Lipa zu erhalten. Die Daten wurden aus der statistischen strafrechtliche Ermittlungen Materialien und Dateien für den Zeitraum 2003 bis 2008 versammelt. Werk fasst die Daten über die Formen, Bedingungen, die Ursache, Dauer, Häufigkeit und die Art des sexuellen Missbrauchs erhalten. Frage Teil enthält auch eine Befragung von Polizeibeamten.

Schlüsselwörter:

Psychologie, Aggressor, der Täter, sexueller Missbrauch extrafamiliäre, innerfamiliären sexuellen Missbrauch, Opfer Prävalenz.

Obsah

ÚVOD.....	10
1 TEORETICKO-METODOLOGICKÁ ČÁST.....	11
1.1 Historický exkurz do problematiky	11
2 DEFINICE POJMU POHLAVNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ A PRÁVNÍ NORMY.....	14
2.1 Definice pojmu pohlavní zneužívání	14
2.2 Právní normy.....	15
2.2.1 <i>Jednotlivé trestné činy podle trestního zákona</i>	17
3 OBĚŤ A PACHATEL MRAVNOSTNÍHO TRESTNÉHO ČINU	19
3.1 Oběť mravnostního trestného činu.....	19
3.1.1 <i>Vývojová stádia dítěte</i>	21
3.1.2 <i>Období předškolního věku</i>	22
3.2 Pachatel mravnostního trestného činu	23
3.2.1 <i>Trestně odpovědný pachatel</i>	24
3.2.2 <i>Trestně neodpovědný pachatel</i>	25
4 SEXUÁLNÍ DEVIACE A JEJÍ DRUHY.....	26
4.1 Sexuální deviace	26
4.2 Druhy deviací.....	27
5 EXPERTIVNÍ STANOVISKA Z OBLASTI FORENZNÍCH DISCIPLÍN....	29
5.1 Expertizní stanovisko k výsledku dítěte předškolního věku	29
5.2 Expertizní stanovisko k psychologickému vyšetření sexuálně zneužitých dětí ..	30
5.3 Časté psychické poruchy zneužívaných dětí	32
5.4 Oběť stávající se v dospělosti pachatelem	33
5.5 Způsoby a formy sexuálního zneužívání	34
6 EMPIRICKÁ ČÁST	41
6.1 Cíl a stanovení předpokladů	42
6.2 Charakteristika zkoumaného vzorku	43
6.3 Použitá metodologie a její rozbor	44
6.4 Interpretace získaných dat	46
6.4.1 <i>Předpoklad č. 1</i>	46
6.4.2 <i>Předpoklad č. 2</i>	49
6.4.3 <i>Předpoklad č. 3</i>	50
6.4.4 <i>Další relevantní skutečnosti provedené analýzou sledovaných případů</i>	51

6.4.5 Časový horizont sledovaných případů v okrese Česká Lípa.....	53
6.4.6 Anketa mezi policisty	54
7 ZÁVĚR	57
7.1 Vyhodnocení předpokladů.....	58
7.2 Návrh opatření	60
SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	62
SEZNAM GRAFŮ	64
SEZNAM PŘÍLOH.....	65
PŘÍLOHOVÁ ČÁST	

ÚVOD

Tématem bakalářské práce je mravnostní trestná činnost. Případy sexuálního zneužívání nejen dětí byly v některých společnostech v historii schvalovány či tabuizovány. Minulé století však přineslo řadu převratných změn v postavení dítěte ve společnosti. Velmi významnou roli zde sehrálo přijetí dokumentů, kde byla stanovena a vymezována práva dětí, systém pomoci sexuálně zneužívaným dětem či tresty za spáchání činů sexuálního zneužívání. Jedním z nejvýznamnějších je Úmluva o právech dítěte z roku 1989.

Řada zemí celého světa se snaží bojovat proti týrání, zneužívání či zanedbávání dítěte. Přispívá k tomu jak široká veřejnost, tak profesionální sféry jednotlivých oborů (např. pediatrii, psychologové, sociální pracovníci apod.)

Na závažnost této problematiky u nás začali upozorňovat v roce 1970 pediatrii. Jejich snahy se mohly plně rozvíjet po roce 1989, neboť předtím zde dřívější zřízení nepřiznávalo tento problém, a tak v obecném povědomí panovaly mýty jako: incest a zneužívání neexistují, děti o sexuálním zneužívání lžou, když už k sexuálnímu zneužití ojediněle dojde, pak dítě zneužije někdo neznámý, a to jen osoba s duševní poruchou apod. Tyto mýty přetrvávají v naší společnosti dodnes.

Obsahem práce je sexuální zneužívání dětí. Mimo jiné se zabývá obětí a pachatelem sexuálního zneužívání a také následky sexuálního zneužívání a to jak primárními, samotným způsobem páčání, tak sekundárními, výsledkem poškozeného.

Práce je tvořena dvěma částmi, teoreticko-metodologickou a empirickou. Teoretická část se zabývá analýzou problému sexuálního zneužívání dětí. Empirická část zjišťuje pomocí statistické kvantitativní analýzy dat, jaký je vývoj, formy a způsoby sexuálního zneužívání.

1 Kapitola

TEORETICKO-METODOLOGICKÁ ČÁST

1.1 Historický exkurz do problematiky

Při úvahách o významu a pojetí sexuálního zneužívání je nutno uvést i aspekty historické a kulturní. V různé době a v různých společnostech je sexuální zneužívání chápáno odlišně. V období antiky byl tehdejší kulturou uznáván homosexuální styk s dítětem jako priorativní. Homosexualita starých Řeků byla přirozeným odrazem jejich životního stylu, homosexuální vztahy byly hojně udržovány i v starém Římě. Bujela zde mužská prostituce, bohatí aristokraté měli harém. „Morální“ povinností otroků bylo sexuálně ukájet svého pána.

V 18. století byla objevena polynéská kultura, ve které čtyř až pětileté děti byly mladistvými uváděny do praxe pohlavního života, a dospělí zde předváděli všechny formy pohlavního života veřejně. Tato kultura z důvodu ohrožování sexuální morálky i ostatního světa byla záhy zničena. Také incest byl v raných kulturách nejen dovolen, ale v panských rodech se stal přímo povinností, i z důvodu ekonomických, aby se nerozptylovalo rodové jmění.

Pro dějiny sexuality jsou typické rituální úkony, jako např. chlapecká či ženská obřízka jako součást pubertálních rituálů – Afrika, Austrálie, Židé. Chápání závažnosti CSA a CAN obecně je významně podmíněno makrosociálně i mikrosociálně, stylem života, hierarchií hodnot a fungováním jednotlivých společenských struktur, rodiny především.¹

Téměř všechny mýty o vzniku světa a původu člověka obsahují incest. První obsahuje incest bohů, druhé pak obsahuje incest prvních lidí. Je proto sotva překvapující, že incest byl v raných kulturách nejen dovolen, nýbrž se v panských rodech stal přímo povinností.

Období antiky vyznávalo krásu mladého těla. Ve starém Řecku byl idolem krásy dokonce jinoch a tak homosexuální styk nebo anální styk se ženou byl tehdejší

¹ DUNOVSKÝ, DYTRYCH, MATĚJČEK, 1995.

kulturou uznáván jako prioritní.

„V 18. století byla náhodně objevena kultura polynéská, ve které čtyř až pětileté děti byly mladistvými uváděny do praxe pohlavního života, a kde dospělí předváděli veřejně všechny formy pohlavního styku.“²

V dnešní době je typická zvýšená citlivost vůči násilí na dětech, což bylo jedním z důvodů, proč ve 20. století byly přijaty významné dokumenty ochraňující děti před všemi formami interpersonálního násilí:

- Charta práv dítěte (1924)
- Konvence o právech dítěte (1959)
- Úmluva o právech dítěte (1989)

To přivedlo odborníky v šedesátých letech k identifikaci syndromu bitého dítěte. Později se začalo hovořit také o psychickém strádání a citovém týrání dětí.

Třetí evropská konference o zneužívaných a zanedbávaných dětech, která se konala v roce 1991 v Praze, poprvé definovala syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte.³ Zdravotnická komise Rady Evropy v roce 1992 pak přijala definici tohoto syndromu, jehož obsahem je tělesné, citové, sexuální týrání dítěte, zanedbávání a systémové zneužití dítěte.

Ve druhé polovině 20. století se začalo rozmáhat a nabývat nebývalých rozměrů a nových forem tzv. komerční sexuální zneužívání dětí.

„V Americe a Evropě dominuje dětská pornografie, která díky Internetu nabývá větších rozměrů. Dětská pornografie byla „obohacena“ o sexuální vraždy. Obětí bývá osoba, která netuší, za jakým účelem je scéna pořizována. Vražda je plánována dopředu a je součástí produkce.

Sexuální násilí na dětech se také skrývá za rituálními trestnými činy. Některé náboženské sekty vyžadují mezigenerační sex. Ide o hnutí podporující rodinu, rodinnou zábavu, kde motto „*Rodina, která si spolu hraje, spolu i zůstane*“ znamená sex mezi členy nejužší rodiny.“

Veškeré studie jednoznačně ukazují, že předmětem sexuálního násilí jsou častěji dívky než chlapci. Vždy tomu tak ale nebylo. „První studie pocházející z první

² VANÍČKOVÁ, et al., 1999.

³ z anglického originálu child abuse and neglect (dále jen syndrom „CAN“).

poloviny 20. století popisují, že předmětem sexuálního násilí byli statisticky významně častěji chlapci než dívky. Odborníci se domnívali, že tento jev je důsledkem nedostatečné sexuální výchovy.“⁴

Osud každého dítěte se formuje v raném dětství a velmi ho ovlivňuje matka a její osobnost. Matka traumaticky poznamenaná ve svém dětství bude jen obtížně bez následné pomoci plnit své základní výchovné poslání v rodině, kterou sama založí.

⁴ Tamtéž, 1999.

2 Kapitola

DEFINICE POJMU POHLAVNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ A PRÁVNÍ NORMY

2.1 Definice pojmu pohlavní zneužívání

Definovat pojem pohlavní zneužívání není zrovna jednoduché, jelikož se jedná o jednání zahrnujícího poměrně širokou škálu různých forem sexuálního chování a aktivit, kde na jedné straně je jedinec nedospělý, tedy dítě a na druhé straně jedinec dospělý. Ve třetí čtvrtině 20. století vznikla řada definic, které se snažily co možná nejvýstižněji formulovat podstatu pohlavního zneužívání dětí, jako například:

➤ **Definice Schechtera**

„Sexuální zneužívání je zapojení závislého, vývojově nezralého dítěte nebo adolescenta do sexuálních aktivit, které jím nejsou plně pochopeny a přijímány, narušující sociální tabu v rodinných rolích.“⁵

➤ **Definice Frasera**

„Sexuální zneužívání je, jestliže dospělý zneužije dítě ke svému sexuálnímu uspokojení.“⁶

➤ **Definice Vágnerové**

„Sexuální zneužití je zneužití moci dospělého nad slabším a závislým dítětem k sexuálnímu uspokojení dospělého.“⁷

➤ **Definice Zdravotní komise Rady Evropy**

„Sexuální zneužití dítěte je nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoli pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování

⁵ SCHECHTER, 1976. In: VANIČKOVÁ, PROVAZNÍK, HADJ-MOUSSOVÁ, 1997, s. 12.

⁶ PÖTHE, 1999, s. 52.

⁷ VÁGNEROVÁ, 1999, s. 385.

kýmkoli, komu bylo dítě svěřeno do péče nebo kýmkoli, kdo dítě zneužívá. Taková osoba může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba.“⁸

Jinou definici sexuálního zneužívání uvádí Michelle Elliotová:⁹ „Využívání osoby mladší patnácti let k získání sexuálních požitků, uspokojení či jiného prospěchu osobou plnoletou, zpravidla výrazně starší. Je-li však dítě na osobě, jež je zneužívá, závislé (rodiče, učitel, skautský vedoucí ap.), prodlužuje se věková hranice, kdy hovoříme o zneužívání, až do osmnácti let. K sexuálnímu zneužití může dojít i u osob dospělých, jestliže byly zbaveny svéprávnosti. Sexuální aktivitu při použití násilí charakterizujeme jako znásilnění, o sexuální aktivitě mezi nejbližšími příbuznými hovoříme jako o incestu. Sexuální aktivity mezi dětmi mladšími 15 let se podle našeho práva (v ČR) chápou jen jako poruchy chování.

Pokud bychom měli z uvedených definic vybrat jednu, která připadá nejpříjemnější pro práci policisty, lze se přiklonit k definici Zdravotní komise Rady Evropy pro její vyčerpávající popis jednání, které lze za zneužívání považovat a rovněž také za pojmenování nejčastějších sexuálních agresorů.

2.2 Právní normy

Předmětnou trestnou činnost specifikoval do roku 2009 trestní zákon¹⁰, který se od roku 2010 použije jen tehdy, pokud jednání pachatele je pro něj příznivější než nový trestní zákoník.¹¹ Trestní zákon stanoví v hlavě šesté „Trestné činy proti rodině a mládeži“ a v hlavě osmé „Trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti“.

⁸ PÖTHE, 1999, s. 52.

⁹ ELLIOTTOVÁ, 1994, s. 49-50.

¹⁰ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, (dále jen „*trestní zákon*“), ve znění pozdějších předpisů, změn a doplňků.

¹¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „*trestní zákoník*“), ve znění pozdějších předpisů, změn a doplňků.

V empirické části bychom se chtěli především zaměřit na problematiku trestného činu pohlavního zneužívání¹², kde předmětem útoku jsou osoby mladší 15ti let, tedy nezletilé děti, i když zákon chrání např. i osoby vyšší věkové hranice.¹³ Dítě v tomto věku se na rozdíl od jedince, který je již starší, případně dospělý, může jen obtížně bránit sexuálnímu agresorovi, neboť je nelze spolu srovnávat ať stavbou jejich těl, rozumovými schopnostmi, případně sociální vyspělostí, vlastním vnímáním anebo poznáním okolního světa, prostředí rodiny, kterým je ovlivňováno a podobně. Proto je jednou ze základních povinností každého státního zřízení pečovat o zdárný vývoj dětí a jejich ochrana.

K této ochraně se náš stát – Česká republika, ještě jako Česká a Slovenská Federativní republika, zavázala podpisem a ratifikací mezinárodního dokumentu, který dostal název "Úmluva o právech dítěte" a byl jednomyslně přijat Valným shromážděním OSN v listopadu 1989. V platnost vstoupila Úmluva v září 1990 a k 30. listopadu 2000 ji ratifikovalo celkem 191 států. Před uvedeným datem byla ochrana dětí zakotvena v obdobné mezinárodní deklaraci - Ženevské deklaraci práv dítěte z r. 1924 a v Deklaraci práv dítěte přijaté Spojenými národy v r. 1959, uznána ve Všeobecné deklaraci lidských práv, v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (uvedeno zejména v článcích 23 a 24), v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (zejména v článku 10) a ve statutech a příslušných dokumentech odborných organizací a mezinárodních organizací zabývajících se péčí o blaho dětí. Rovněž v deklaraci lidských práv Spojené národy prohlásily, že dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc. Nemohu ještě necitovat z úmluvy článek 34, kde se státy zavázaly chránit dítě před všemi formami sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání. K zabezpečení tohoto závazku státy přijaly nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná mezinárodní opatření k zabránění - a) svádění nebo donucování dětí k jakékoli nezákonné sexuální činnosti; b) využívání dětí k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování; c) využívání dětí v pornografii a při výrobě pornografických materiálů za účelem finančního obohacování.

¹² podle § 242 tr. zákona.

¹³ podle § 243 tr. zákona „kdo zneužívá závislosti osoby mladší než osmnáct let nebo osoby svěřené jeho doзору, přiměje ji k mimomanželské souloži, nebo kdo takové osoby, zneužívá její závislosti, jiným způsobem pohlavně zneužívá.“

2.2.1 Jednotlivé trestné činy podle trestního zákona

§ 242 Pohlavní zneužívání

„odst. 1) Kdo vykoná soulož s osobou mladší než patnáct let nebo kdo takové osoby jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden až osm let.

odst. 2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na osobě svěřené jeho dozoru, zneužívaje jeho závislosti.

odst. 3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.

odst. 4) Odnětím svobody na deset až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.“¹⁴

Objektem pohlavního zneužívání je zde mravní vývoj dítěte (v § 243 pak svoboda rozhodování se v pohlavních vztazích) a předmětem útoku je osoba mladší 15ti let (u §243 je věková hranice 18 let; u osoby svěřené dozoru pachatele a při zneužití závislosti takovéto osoby může být hranice i nad 18 let.¹⁵ Zákon nestanoví rozdíl mezi chlapcem a dívkou. Objektívni stránkou trestného činu pak zákonodárce spatřuje ve vykonání soulože anebo v tzv. jiném způsobu pohlavního zneužití, kterým je akt podobný souloži nebo svou povahou se souloži blížíci, případně spočívající i v osahávání těla na intimních partiích a to i přes oblečení. Po subjektivní stránce je vyžadován úmysl v jednání pachatele. Jedná-li pachatel ve skutkovém omylu, tedy domnívá-li se, že zneužitá osoba, soudě podle její tělesné vyspělosti, je starší než zákonem stanovená hranice 15ti let, je jeho jednání beztrestné. Naopak domnívá-li se pachatel, že zneužitá osoba je mladší 15ti let a ve skutečnosti tomu tak není, jeho jednání bude posuzováno jako pokus trestného činu.

§ 243 Pohlavní zneužívání

„Kdo zneužije závislosti osoby mladší než osmnáct let nebo osoby svěřené jeho dozoru, přiměje ji k mimomanželské souloži, nebo kdo takové osoby, zneužívaje její závislosti, jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.“¹⁶

§ 241 Znásilnění

„odst. 1) Kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného, bude potrestán

¹⁴ Podle trestního zákona.

¹⁵ NOVOTNÝ, 1999, s. 49.

¹⁶ Tamtéž.

odnětím svobody na dvě léta až osm let.

odst. 2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na osobě mladší než osmnáct let.

odst. 3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

b)spáchá-li takový čin na osobě mladší než patnáct let.¹⁷

§ 217a Svádění k pohlavnímu styku

„odst. 1) Kdo nabídne, slíbí nebo poskytne osobě mladší osmnácti let za pohlavní styk s ní, nebo za její pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování úplatu nebo jinou výhodu či prospěch, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.

odst. 2) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán

a)spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ze zavrženíhodné pohnutky,

b)pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu, nebo

c)spáchá-li takový čin opětovně.¹⁸

§ 217 Ohrožování výchovy mládeže

„odst. 1) Kdo vydá, byť i z nedbalosti, osobu mladší než osmnáct let nebezpečí zpustnutí tím, že

a) svádí ji k zahálčivému nebo nemravnému životu,

b) umožní jí vést zahálčivý nebo nemravný život, nebo

c) závažným způsobem poruší svou povinnost pečovat o osobu mladší osmnácti let.¹⁹

§ 205 Ohrožování mravnosti

„odst. 1) Kdo uvádí do oběhu, rozšiřuje, činí veřejně přístupným, vyrábí, dováží, provází nebo vyvází, anebo za tímto účelem přechovává pornografická díla písemná, nosiče zvuku nebo obrazu, zobrazení nebo jiné předměty ohrožující mravnost,

a) která zobrazují dítě...bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci

odst. 2) Kdo pornografická díla písemná, nosiče zvuku nebo obrazu nebo zobrazení

a)nabízí, přenechává nebo zpřístupňuje osobě mladší osmnácti let, nebo

b)na místě, které je osobám mladších osmnácti let přístupné, vystavuje nebo jinak zpřístupňuje, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, peněžitým trestem nebo propadnutím věci.²⁰

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Tamtéž.

3 Kapitola

OBĚŤ A PACHATEL

MRAVNOSTNÍHO TRESTNÉHO ČINU

3.1 Oběť mravnostního trestného činu

Za oběť pohlavního zneužívání, ve smyslu trestního zákona, § 242 lze považovat takou osobu, která v době, kdy se stala obětí, nedovršila věku 15ti let. Tato věková hranice je v našem trestním právu stejná, jako u věkové hranice trestní odpovědnosti. V současné době je hodně diskutována otázka, zda by tuto věkovou hranici nebylo vhodné snížit o jeden rok, zejména v souvislosti s trestní odpovědností nezletilých delikventů – osob, které nedovršily věkovou hranici 15ti let a spáchaly skutek, za který by mohly - měly být trestně stíhány.

„Pokud se na tuto oblast určování - stanovování - věkové hranice podíváme mino území naší země zjistíme, že například v USA je legislativa v této oblasti závislá na rozhodování jednotlivých států. Opatření jsou proto velmi různorodá, minimální věková hranice variuje od čtrnácti do osmnácti let. Věkové limity jsou ve Spojených státech obecně vyšší, než kdekoli jinde ve světě. Zvláštností amerického systému je stanovení různých věkových limitů pro různé druhy sexuálních praktik (vaginální, anální, orální sexuální styk, společná masturbace atd.) společně s různými limity pro různé věkové rozdíly mezi partnery. Věková hranice je stanovena v rozsahu mezi jedenáctým a osmnáctým rokem. Za zneužití je zde například považována i verbální komunikace s erotickým obsahem, umožnění dítěti seznamovat se s obrazovým erotickým materiálem nebo dokonce pohled na nahé tělo rodiče, fotografování nahého dítěte u bazénu je rovněž v některých státech USA trestným činem. Ve státě Florida je kupříkladu za uvedený trestný čin nejnižší trestní sazba třicet let. V Rusku bylo vzhledem k velkým kulturním rozdílům různých národů federace právě z těchto důvodů pohlavní zneužití zákonem velmi prozíravě definováno jako „styk s nezralou osobou“, bez bližšího věkového určení. Nejnižší

věkový limit v Evropě je dvanáct let /pouze Malta a Vatikán/, nejvyšší sedmnáct let /pouze Severní Irsko/. Většinou je hranicí věk čtrnáct, patnáct či šestnáct let. Konsenzuální sexuální styk /souhlasný, neagresivní/ je považován za legální od čtrnácti let téměř polovinou právních systémů ve světě. Pouze menšina zemí určila věkovou hranici šestnáct let. Zbylá část právních systémů za tuto hranici považuje věk 15ti let.²¹

Existují určité charakteristiky dítěte, které zvyšují riziko sexuálního zneužití, případně některé rizikové faktory v sociálním prostředí dítěte.²² V literatuře mnohdy označováno jako rizikové děti.

- **Osobnostní charakteristiky dítěte** - koketní chování už u malých dětí, které se tak snaží vlichotit do přízně dospělého, děti, které nemají rozvinutou odolnost vůči frustraci a nedokážou odložit splnění aktuálního přání.
- **Děti s nízkým sebehodnocením** - jsou vcelku závislé na svém okolí, více se spoléhají na důvěryhodnost okolí. V naší kultuře je však dítě většinou vedeno k respektu k dospělému, připadá mu tedy přirozené, podřídit se jeho přání či rozkazům - dítě podléhá manipulaci ze strany dospělého.
- **Nedostatečnost sexuální výchovy** - to znamená, že dítě není dostatečně informováno o nebezpečí sexuálního zneužití.
- **Charakteristiky rodinného života** - dítě, které vyrůstá v chladném, odmítavém či jinak neuspokojivém prostředí a které je citově deprivováno, snáze podléhá manipulaci zneužívajícího dospělého. U dítěte chybí často sociální distance k cizím osobám, hrozí zde riziko extrafamiliárního zneužívání. V disharmonické, emocionálně neuspokojivé rodině není dítěti poskytnuto dostatečné zázemí, neexistuje zde vztah důvěry, je zde vyšší pravděpodobnost, že dítěti není věnován dostatečný dohled. Pokud je dítě zneužíváno přímo v rodině a pokud zneužívání vyšlo najevo, mohlo být dítě dokonce obviňováno, že rozbíjí rodinu.

²¹ WEISS, et al., s. 13.

²² VANIČKOVÁ, PROVAZNÍK, HADJ-MOUSSOVÁ, 1997, MATĚJČEK, DYTRYCH, 1994.

- **Hyperprotektivní rodina** - dítě je rodinou chráněno před jakoukoli negativní zkušeností, není však připraveno na to, poradit si v situaci, která přesahuje jeho dosavadní zkušenost.
- **Rozpad původní rodiny dítěte** - riziko se zvyšuje zvláště pro dívky, pokud žijí v rodině s vlastní matkou či nevlastním otcem.
- **Děti, které jsou nějakým způsobem postižené** - mentálně retardované dítě nechápe, co se s ním děje, není ani věrohodným svědkem, i kdyby se dokázalo se svým zážitkem svěřit. Stejně je tomu u dětí, které mají potíže v komunikaci, např. hluchoněmé. Postižení snižuje také sebehodnocení dítěte, tím se ještě zvyšuje riziko sexuálního zneužití.
- Z hlediska pohlavního zneužívání jsou zvýšenému riziku vystaveny především holčičky **výrazných ženských tvarů**, mazlivé, koketní, se „svádivým“ ženským chováním, které vychovatele svým způsobem provokují.²³

3.1.1 Vývojová stádia dítěte

Každé vývojové období v životě lidského jedince má své anatomické, fyziologické, psychologické (duševní) a sociální charakteristiky. V psychickém vývoji jsou jako mezníky označovány za období:

- **prenatální** – období od početí do narození,
- **perinatální** – období porodu a
- **postnatální** – od narození do zestárnutí a smrti jedince.

Období **postnatální** je podle věkové hranice lidí dále kategorizováno do tzv.

- období novorozenecké – 4 až 6 týdnů,
- období kojenecké v trvání do jednoho roku věku,
- období batolecí v trvání do 3 let,
- období předškolní v trvání do 6 až 7 let, kde je hranicí vstup do školy,

²³ Tamtéž.

- období školního věku, které je z pedagogického hlediska členěno na školní věk raný, střední a starší.

Tato období lze označit rovněž jako – pubescence a adolescence, kdy pubescence je dále dělena na prepubertu a pubertu. Doba dospívání lidského jedince je souhrnně označována jako období od narození do 20 až 22 let. Další období jsou pak označována jako – raná, střední a pozdní dospělost, časná a pozdní stáří.

Freud tato stadia věku člověka (dítěte) periodizuje na:²⁴

- období *orální* – odpovídající věku dítěte do dvou let,
- období *anální* – odpovídající věku do tří let,
- období *falické* – odpovídá věku předškolního dítěte,
- období *latence* – odpovídajícího věku do dvanácti let a
- období *genitálního* – odpovídající věku dospívání a dospění.

3.1.2 Období předškolního věku

Období, které je označováno jako období předškolního věku, tedy věk dítěte mezi 3 rokem a jeho nástupem do školy. V tomto období je dítě již poměrně pohybově zdatné, jeho motorika se rozvíjí, stejně tak jeho zručnost. Jeho poznávací procesy a myšlení jsou již na takové úrovni, že je schopno v řeči a kresbě sdělovat druhým své prožitky, popsat události, kterých bylo svědkem.

Langmeier charakterizuje myšlení dětí v tomto období jako egocentrické, kdy se cítí být středem pozornosti, antropomorfické, kdy se snaží vše polidšťovat, silně je v této době ovlivněno svou fantazií, která mu pomáhá orientovat se ve světě, aby se pro něho stal srozumitelný, přijatelný. Tato fantazie se u něho projevuje ve hře, kresbě, v ústních sděleních. U těchto dětí se však poměrně pozdě (vlastně až na konci tohoto období) vyvíjí schopnost chápat minulost, přítomnost, budoucnost. Děti v této věkové skupině žijí v přítomnosti, čas chápou jako opakující se událost.²⁵

²⁴ *Psychoanalýza. Vývoj osobnosti.* Wikipedia.org, 2010 [Online].

²⁵ LANGMAIER, 1991.

Pokorná zdůrazňuje, že vývoj vnímání časového sledu se zcela nekryje s rozvojem vnímání plynutí času, i když se oba fenomény vzájemně ovlivňují. Při vnímání časového sledu jde o vnímání následnosti jevů, při vnímání plynutí času jde o rozlišování minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Teprve šestileté dítě si je schopno představit následnost dní v týdnu, i když názvy dnů ve správném pořadí vyjmenuje již dříve. Sedmileté dítě již zpravidla rozumí posloupnosti měsíců v roce, vnímá roční období, plynutí času.²⁶

3.2 Pachatel mravnostního trestného činu

Pachatel, agresor, abuser, v souvislosti s pohlavním zneužíváním dětí, to jsou slova, kterými označujeme osoby, které se k dětem chovají odlišně, jinak než my, jinak než dovoluje naše morálka, naše zákony. Kdo jsou tito lidé, proč si vybírají děti ke svému sexuálnímu uspokojování, proč se nedokážou ovládnout? Tyto a podobné otázky si jistě položilo a ještě položí velké množství lidí.

Pachatelé pohlavního zneužívání netvoří jednotnou a charakteristicky vyhraněnou skupinu osob. Rekrutují se z různých společenských vrstev, mají různou úroveň vzdělání, rozmanité profese. Jsou mezi nimi osoby s nízkou ale i vysokou inteligencí, tvořiví i velmi produktivní lidé, ale i jedinci z okraje společnosti. Mohou být svému nejbližšímu okolí nápadní jako podivíni a samotáři, ale stejně tak mohou být pro své okolí jako tuctoví nebo pracovně i privátně úspěšní a zajímaví lidé.

Pachateli sexuálního zneužívání dětí jsou podle výzkumů nejčastěji muži, asi 95 %, ačkoliv klinické studie z posledních let ukazují vzrůst počtu žen mezi pachateli. Oběťmi sexuálního zneužití se stávají děti všech věkových kategorií, počínaje jednoměsíčními miminky. Téměř stejnou měrou bývají ohroženy děti obou pohlaví. Některým pachatelům je lhostejné, zda zneužívají dívky, nebo chlapce, jiní dávají přednost jednomu pohlaví.²⁷

Nejčastější rozdíl věku mezi obětí a pachatelem je deset a více let. Chlapci jsou častěji než dívky zneužíváni cizí osobou, avšak největší počet pachatelů pochází z rodiny nebo z okruhu známých. Podle poslední britské studie z roku 1995 bylo zneužití s tělesným kontaktem ve 33 % spácháno příbuzným, ve 30 % sousedem nebo přítelem rodiny. Až čtvrtina obětí byla zneužita otcem, nevlastním otcem,

²⁶ POKORNÁ, 1997.

²⁷ VANIČKOVÁ, PROVAZNÍK, HADJ-MOUSSOVÁ, 1997, ELLIOTTOVÁ, 1994.

dědou, strýcem nebo bratrem (NSPCC 1995).²⁸

Co se týká socioekonomické úrovně pachatele, povolání, vzdělání, náboženství či věku, není skupiny, která by byla tohoto rizika uchráněna. Z některých studií vyplývá, že ve většině zneužívající pachatelé byli sami, ještě jako děti, kým si zneužívali. Smysl tohoto výroku však nelze obrátit, neboť je zřejmé, že z většiny obětí sexuálního zneužití nevyrůstají noví pachatelé.²⁹

Věková hranice pachatele se uvádí s průměrem kolem 38 let, horní věková hranice je asi kolem 80 let. Avšak pachatelem sexuálního zneužívání nemusí být pouze dospělý, ale i dítě. Většinou se jedná o starší sourozence, kteří sami byli nebo jsou zneužíváni a chovají se stejně k mladším sourozencům. Velmi často se mezi pachateli objevují i adolescenti, kteří obražejí svůj sexuální zájem (v adolescenci zcela přirozený) k mladším obětem.³⁰

Jedinci (obtěžovatelé dětí pedofilního typu), pro které jsou děti sexuálně přitažlivé, si častěji vybírají zaměstnání umožňující blízký kontakt s dětmi, např. učitelské profese, vedoucí letních táborů nebo lyžařských instruktorů či učitelů zpěvu. Tito lidé se rovněž často zajímají o adopci dětí nebo pěstounství.³¹

3.2.1 Trestně odpovědný pachatel

„Pachatelem zneužití dítěte může být taková osoba, která v době spáchání činu dosáhla věkové odpovědnosti a duševní přičetnosti.“³²

Na základě a ve smyslu ustanovení se jedná o pachatele, který je:³³

§ 9 Pachatel

„Pachatelem trestného činu je, kdo trestný čin spáchal.“

²⁸ Tamtéž, dále též PÖTHE, 1996.

²⁹ ELLIOTTOVÁ, 1994.

³⁰ VANIČKOVÁ, PROVAZNÍK, HADJ-MOUSSOVÁ, 1997.

³¹ Tamtéž.

³² NOVOTNÝ, et al., 2003.

³³ Tamtéž.

§ 11 Věk

„Kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.“

§ 12 Nepříčetnost

„Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“

3.2.2 *Trestně neodpovědný pachatel*

Ze znaleckých zkoumání a posuzování poruch sexuálních preferencí a ostatních poruch osobnosti a chování pachatelů pohlavního zneužívání vyplývá především to, že v případě poruch sexuální preference se z odborného hlediska uznává omezená způsobilost zdržet se sexuálně motivovaného jednání, které je v rozporu se zájmy chráněnými trestným zákonem. Uznává se také účinnost léčebného ovlivnění poruchy a takovým způsobem možné zajištění ochrany společnosti. Protože se ve většině případů považuje uložení ochranné sexuální léčby za účelné pro ochranu společnosti a resocializace pachatele, přiznávají se pachatelům postiženým poruchami sexuální preference podstatně snížené ovládací schopnosti při samozřejmě zachovaných nebo jen mírně, nepodstatně snížených schopnostech rozpoznávacích.³⁴

Soud pak zpravidla ukládá trest spojený s ambulantní nebo ústavní sexuální léčbou takových pachatelů, kdy v případě léčby ústavní není stanovena délka takovéto léčby, ale je zpravidla na odbornících, lékařích, kteří po uplynutí blíže neupřesněné doby navrhnou soudu takovou léčbu ukončit, domnívají-li se, že léčba byla úspěšná a pobyt takového jedince na svobodě není pro společnost nebezpečný.

³⁴ PAVLOVSKÝ, 2001.

4 Kapitola

SEXUÁLNÍ DEVIACE A JEJÍ DRUHY

4.1 Sexuální deviace

Parafílie či jako sexuální deviace (perverze, aberace) bývají označovány jako stavy kvalitativně změněné sexuální motivace lidí. Ve struktuře sexuální motivace rozlišujeme podle Gillernové a Boukalové³⁵ tři oblasti, které mohou být kvalitativně změněny:

- **sexuální identifikace, včetně příslušné sexuální role,**
- **sexuální orientace, tedy erotická preference ve vztahu k sexuálnímu objektu,**
- **sexuální chování, emoce a reakce.**

Sexuální orientace, sexuální zaměření, sexuální preference, erotické zaměření, erotická preference jsou pojmy označující erotickou (tj. emocionální a genitálně-sexuální) náklonnost (citlivost, reaktivitu) jedince. Různé teorie v různé míře buď zdůrazňují vrozenou dispozici, která se rozvíjí nejspíše v prenatálním období z genetického základu, nebo vývojové psychologické a sociální vlivy během dalšího života, kdy se utváří sebepojetí a životní styl.

Obecně jsou rozlišovány zejména sexuální orientace heterosexuální, tedy výhradní nebo převažující náklonnost k osobám odlišného pohlaví, a homosexuální, tedy náklonnost k osobám stejného pohlaví. Jako heterosexualita je tedy označována zejména mužská gynekofilie a ženská androfilie, jako homosexualita se označuje zejména mužská androfilie a ženská gynekofilie. V některých teoriích je za další orientaci považována bisexualita, náklonnost k osobám obou pohlaví. Jiné teorie předpokládají náklonnost k oběma pohlavím u většiny osob a za sexuální orientaci

³⁵ GILLERNOVÁ, BOUKALOVÁ, 2006.

považují převahu jedné z těchto náklonností i tehdy, je-li opačná náklonnost jen o málo slabší. U většiny lidí je silnější heterosexuální orientace, mají tedy výlučně nebo převážně erotické zaměření na osoby opačného pohlaví.

V širším významu, který není zahrnut v klasifikačních manuálech poruch, ale pracují s ním některé odborné teorie nebo neodborné diskursy, se za samostatná erotická či sexuální zaměření (orientace) někdy označuje i přítomnost nebo převaha jiných znaků nebo kritérií, jimiž se dlouhodobě řídí erotická náklonnost jedince, například věk (nepiofilie, infantofilie, pedofilie, hebefilie čili korofilie, efebofilie, teleiofilie, gerontofilie; John Money pro různá zaměření podle věku používal souhrnné označení chronofilie). V ještě širším významu se za erotickou (sexuální) preferenci (orientaci) někdy označuje i erotická preference určitých věcí či částí těla (fetišismus), situací nebo praktik.

Lékařsky nebo společensky neakceptovaná zaměření se označují souhrnným názvem parafilie (dříve též například sexuální deviace). V mnoha kulturách jsou také homosexuálové a bisexuálové pro svou orientaci diskriminováni nebo šikanováni, přicházejí o zaměstnání nebo se stávají obětmi násilného chování. Nejvýznamnější autoritativní psychiatrické organizace přestaly homosexualitu, resp. bisexualitu považovat za poruchu zdraví v průběhu třetí čtvrtiny 20. století. Státní restrikce se týkají většinou více genitálního chování než samotné orientace. V mnoha státech existují zákony zakazující mít pohlavní styk s osobami stejného pohlaví a lidé mohou být za své chování uvězněni nebo v extrémních případech také odsouzeni k smrti.

4.2 Druhy deviací

„**Parafilie** je psychiatrické a sexuologické označení pro varianty konstitučních vlastností sexuality, které jsou v příslušné kultuře považovány za poruchu osobnosti (její motivační složky) nebo jejichž specifické projevy jsou považovány za poruchu chování nebo za neobvyklé (nenormální). Poruchy sexuální preference byly dříve nazývány sexuálními deviacemi orientace a sexuálního chování. Do této skupiny poruch patří fetišismus, fetišistický transvestitismus, voyeurství, pedofilie, sadomasochismus, mnohočetné (tj. kombinované) poruchy sexuální preference a jiné poruchy sexuální preference (např. frotérství, nekrofilie).

Pedofilie – je v trvalá nebo dlouhodobá náklonnost či reaktivita s erotickým rozměrem převážně nebo výlučně vůči nedospělým chlapcům nebo dívkám (povahou dělené na heterosexuální, homosexuální, bisexuální).

Nepiofilie – infantofilie – náklonnost či reaktivita (zpravidla erotická) vůči malým dětem (0 – 5 let), podskupina pedofilie.

Hebefilie - je náklonnost či reaktivita s erotickým rozměrem vůči dospívajícím dívkám (Převažující hebefilní reaktivita je běžná u velké části mužské populace).

Efebofilie – je náklonnost či reaktivita s erotickým rozměrem vůči dospívajícím chlapcům.³⁶

„Pro stanovení diagnózy poruchy sexuální preference je nezbytné zjištění preferované kvalitativně změněné sexuální motivace. Diferenciálně diagnosticky je třeba rozlišovat mezi poruchami sexuální preference a stavy psychosexuální nevyzrálosti, které se mohou projevovat také abnormní sexuální orientací či aktivitou, bez průkazné preference těchto abnormních jevů. Rozlišení těchto stavů má značný forenzně sexuologický význam, protože obvykle se u poruch sexuální preference připouští podstatné snížení ovládacích schopností.“³⁷

Kvalitativní poruchy sexuální motivace nelze chápat jako naučené. Mají povahu setrvalých rysů sexuální motivace. Výchovné vlivy na ně působí jen ve velice omezené míře, neovlivňují vlastní poruchu sexuální motivace. Výchovné vlivy rozhodují pouze o tom, jak se člověk se svou poruchou naučí žít tak, aby se nedostal do rozporu s morálkou a právními normami.

„Etiologie poruch sexuální preference je nejasná. Abnormální prenatální organizace mozku vlivem androgenů bude snad odpovědná za vznik poruch pohlavní identity a poruch projevujících se abnormní sexuální orientací...U poruch sexuální preference, projevujících se zvláště abnormním chováním (u tzv. sexuálních deviací v aktivitě), nejsou žádné konkrétní představy o způsobu jejich vzniku.“³⁸

³⁶ *Slovník cizích slov*, 2009. [Online].

³⁷ WEISS, 2000.

³⁸ Tamtéž.

5 Kapitola

EXPERTIVNÍ STANOVISKA

Z OBLASTI FORENZNÍCH DISCIPLÍN

Při studiu literatury z oblasti pohlavního zneužívání dětí jsme se zaměřili na návod, jak správně postupovat při získávání informací od dětí předškolního věku. Za jeden z nejdůležitějších aspektů lze považovat navázání kontaktu s dítětem. Od toho se pak vyvíjí další činnost policisty. Pokud se však navázat kontakt s dítětem nezdaří, jsme plně odkázáni na dětského psychologa, sociální pracovníci, rodiče, svědky.³⁹

5.1 Expertizní stanovisko k výsledku dítěte předškolního věku

Je otázkou, do které věkové hranice můžeme děti vyslýchat. Od které věkové hranice lze očekávat, že dítě je schopno o události vypovídat tak, aby jeho výpověď byla důvěryhodná a použitelná pro účely trestního řízení. Domníváme se, že tato věková hranice by neměla být nižší než 5 let. Je to pochopitelně závislé i na schopnostech dítěte komunikovat a mluvit. Například je velice obtížné unifikovat poučení takového svědka a je zcela irrelevantní poučení takového svědka o trestních následcích porušení zákona, o podmínkách zákazu výsledku, právu odepřít výpověď, možnosti svědka sankcionovat. Hovořit s těmito dětmi o trestních následcích křivé výpovědi nebo o následcích jejich výpovědi pro rodiče nebo osoby blízké je zcela zbytečné, protože nejsou schopny smysl tohoto poučení vnímat. Zákonná poučení je třeba vždy přizpůsobit rozumové a mravní vyspělosti jedince.

„Velmi důležitou fází výsledku v této věkové skupině je navázání kontaktu a poučení takové osoby, které je potřebné přizpůsobit mentální vyspělosti a zejména okruhu zájmu dítěte. Děti předškolního věku jsou velice hravé, fixují se zpravidla na

³⁹ Pro autora samotného však vžitý postup, který je aplikován na našem oddělení a který považuje za správný. Tímto postupem je dětský psycholog, od jehož odborného vyjádření se odvíjí postup našeho dalšího šetření v dané věci.

určité předměty zájmu, zpravidla hračky. Zájem a soustředěnost dítěte v této věkové skupině velmi rychle opadá. Výslech musí být omezen na krátkou dobu. Otázky musí být přizpůsobeny schopnosti chápání dítěte, je potřebná značná míra trpělivosti, vyvarovat se jakémukoli projevu nespokojenosti s reakcí na výpověď dítěte. Je nutné bedlivě pozorovat chování dítěte. Při náznacích opadávání zájmu, ztráty kontaktu je potřebné přejít opět do fáze navazování kontaktu, hovořit na jiné téma, hrát si s dítětem. Výslech je nutné provést tak, aby jej nebylo nutné opakovat. Jakékoli opakování výslechu v uvedeném věkovém rozmezí má nepříznivé následky na psychický vývoj dítěte, působí traumatizujícím způsobem a není žádoucí u sexuálně motivovaných deliktů obzvláště. Při vyšetřování sexuálně motivovaných trestných činů obecně platí, že dítě má větší strach z toho pohlaví, kterým bylo zneužito. Při volbě otázek je nutné brát zřetel na aspekt sugesce neboť dítě v tomto věku má schopnost automaticky přijímat cizí názor za svůj a převádět jej do vlastního chování. Může se stát, že vyslýchaná osoba pod vlivem sugesce obviní nepravého pachatele nebo pravého pachatele vyviní. Platí, že čím větší je časový odstup od události k výslechu, tím větší je pravděpodobnost toho, že za pomoci autosugesce dítě vyplní mezery v paměti.⁴⁰

5.2 Expertizní stanovisko k psychologickému vyšetření sexuálně zneužitých dětí

Úlohou odborníka, který se setká s podezřením na sexuální zneužití u dítěte je v první řadě šetrné vyšetření – jak fyzikální, tak psychologické, spolu s podrobnou anamnézou osobní, rodinnou i s následným detailním popisem oznámené skutečnosti. Ke každému případu je třeba přistupovat velmi obezřetně. Vzhledem k tomu, že se ve většině sexuálních zneužití nejedná o penetrativní formy, bývá stanovení konečné diagnózy velmi obtížné a vyžaduje to spolupráci s odborníky různých profesí. V žádném případě se nejedná o posílání klienta z místa na místo, ale skutečností je, že žádný z jednotlivých odborníků není schopen zjistit pravdu sám. Je nutné si uvědomit, že rodiče často vyvíjejí veliký tlak na každého pracovníka „vy nám určitě zjistíte pravdu...“, ale bývá to obvykle „jejich pravda“. Může se také stát, že nevyhovíte-li jejich požadavku, obrátí se na jiné pracoviště. Tím způsobem

⁴⁰ CHMELÍK, 2005, s. 286.

obvykle dochází k sekundární viktimizaci dítěte, které je znovu a znovu vyšetřováno a vyslýcháno, zraňováno na těle i na duši. Po mnoha pokusech je nyní opět oživena snaha o monitorování zneužívaných dětí v České republice. Ve Velké Británii je zákonem dána povinnost spolupracovat. Nad případem, kde je podezření ze zneužívání, se schází komise, v níž jsou zástupce z různých odborů – lékař, psycholog, pedagog, sociální pracovník, zástupce nestátní organizace, právník a mohou se účastnit i rodiče dítěte. Společně řeší otázku, zda bude případ zanesen v registru, a především otázku, jak dále pomoci dítěti a rodině. Řešení situace v oblasti diagnostiky sexuálního zneužívání dětí by mělo být soustředěno v několika specializovaných pracovištích – krizových centrech, kde pracuje interdisciplinární tým, složený minimálně z lékaře, psychologa a sociální pracovnice. Pracovníci by měli projít výcvikem. Diagnostický rozhovor, který by měl být zdrojem dalšího šetření, musí vycházet z hluboké znalosti vývojových stadií dítěte a z dlouhodobé zkušenosti z vyšetření těchto dětí. Základním pravidlem při prvním setkání je věřit dítěti. Bývá obvyklé, že se k výpovědi dítěte přistupuje s velkou nedůvěrou. Je nezbytné přihlížet k psychomotorickému vývoji dítěte, je nezbytné navázat kontakt, opatrně budovat vzájemný vztah. Při hovoru je nezbytné sledovat jeho celkový stav, jeho vyjadřovací schopnosti, nonverbální složky (dýchání, změny barvy v obličeji, pocení, neklid, mimiku v obličeji, oční kontakt...), způsob vyjadřování emocí. Je nezbytné zmapovat nejprve, jak dítě nazývá jednotlivé části těla, nabídnout dítěti anatomické panenky (otec, matka syn, dcera), které mají sekundární pohlavní orgány. S jejich pomocí může i malé nebo nezralé dítě ukázat pro něj velmi nepříjemnou situaci. Nezbytná je i reakce dítěte na tyto panenky. Zneužitě dítě, které prožilo trauma, si zpravidla s těmito panenkami nehraje. Dítě, které neprožilo trauma, si panenky prohlédne, svleče je, oblékne, hraje si s nimi. „Pro průběh vyšetřování je vhodný detailní záznam spontánních poznámek dítěte při vyšetřování.“⁴¹

„Rozhovor s dítětem vždy nahráváme na videozáznam. Je to jednak vhodné pro zabránění sekundární viktimizace dítěte opakovanými výsledky, pro možnost věrného záznamu výpovědi, jednak pro profesionála, který výslech provádí. Ten má pak možnost následné konzultace s ostatními odborníky, může se mu dostat i zpětné reakce o tom, zda byl způsob vyšetřování adekvátní, zda nedával návodné otázky,

⁴¹ HOBBS, 1993. In: WEISS, 2000.

zda byl dostatečně vnímavý k potřebám dítěte apod.“⁴²

Rozhovor s malým dítětem vedeme i za pomoci různých figurek, lidských postaviček, zvířátek, loutek. Nejprve děti malují obrázek, kde zosobňují své smutné zážitky, avšak při interpretaci těchto výtvorů je třeba velké opatrnosti a zkušenosti. Pozorujeme-li, že dítě při prvním setkání je velmi uzavřené, je vhodné při prvním setkání pouze navázat kontakt a šetření situace kolem zneužití přesunout na další setkání. Rozhovor by se měl odehrát vždy v přátelském prostředí, bez rušení telefonem, za přítomnosti jednoho vyšetřujícího. K této možnosti napomáhá jednocestné zrcadlo. Díky němu je možná i následná konzultace s kolegy a přítomnými pracovníky jiných profesí. Většina zneužitých dívek dává přednost hovoru se ženami.⁴³

5.3 Časté psychické poruchy zneužívaných dětí

„Sexuální zneužívání je označováno za širokou škálu nevhodných forem sexuální aktivity počínaje mazlením a konče pohlavním stykem, ke kterému dochází asi v 5 % incidentů.“⁴⁴

Dívky se stávají oběťmi asi 2,5x častěji než chlapci.⁴⁵ Dítě bývá postiženo v každém věku, nejvíce však mezi 8 a 12 rokem svého života.⁴⁶ Výskyt zneužívání prochází v podstatě napříč sociálním spektrem obyvatel bez ohledu na jejich sociální postavení a náboženské přesvědčení. V mnoha případech dochází ke zneužívání opakované a trvá řadu let. Většina případů je latentních, odhaduje se, že pouze asi u 2 % případů dojde k zásahu ze strany společenských institucí.⁴⁷ Nejčastější forma zneužívání je sourozenecký incest, i když je nejméně hlášen.⁴⁸ Sexuální zneužívání vyvolává u dětí závažné poruchy, **nejčastěji opoziční vzdor, depresi, úzkost.**

Příznaky úzkosti jsou pak nespavost, noční můry, somatické potíže. Tyto symptomy jsou spojeny s posttraumatickou stresovou poruchou⁴⁹ –znovuprožívání traumatu v představách, záblesky minulosti (tzv. flashback) – a vyhýbání se situacím,

⁴² WEISS, 2000, s. 77.

⁴³ SPILKOVÁ, 1995. In: WEISS, 2000, s. 73.

⁴⁴ BAKER, DUNCAN, 1985. In: WEISS, 2000, s. 74.

⁴⁵ FINKELHOR, 1986. In: WEISS, s. 76.

⁴⁶ MONCK, et al., 2003. In: VÁGNEROVÁ, 1999, s. 398.

⁴⁷ RUSSELL, 1983. In: VÁGNEROVÁ, 1999, s. 399.

⁴⁸ FINKELHOR, 1979. In: WEISS, 2000, s. 78.

⁴⁹ PTDS – post-traumatic stress disorder.

které by mohly trauma připomínat.⁵⁰ Pro některé děti je však zážitek tak traumatický, že se od něj snaží zcela distancovat, „zapomenout“, že se něco takového někdy stalo. Jedná se o obranný mechanismus popření. Jiným obranným mechanismem, který některé děti používají, je disociace. V tomto případě dítě utíká „do jiného života“, kde se takové bolestné zážitky nevyskytují. Typické jsou při tomto období ztráty paměti (amnésie), denní snění a stavy podobné transu, což někdy vede k tomu, že dítě má více osobností, přičemž každá z nich je jiná. Je obvyklé, že zkušenosti ze sexuálního zneužívání deformuje vlastní sexuální fungování dítěte, zejména, dojde-li k němu před 7 rokem věku.⁵¹

„Pro děti v tomto věku bývá obtížné rozlišit přiměřené projevy náklonnosti od sexuální aktivity a zneužívané malé dítě se proto celkem bez zábran chová sexuálně.⁵² Vyskytuje-li se u tak malého dítěte neskrývaná sexualita, je to způsobeno tím, co vidělo či prožilo nebo naopak se vyhýbá podobným zážitkům. Chování dítěte v tomto věku ovlivní charakter reakce na takovou zkušenost. Protože nemá dosud samo vyvinutou schopnost rozlišit přijatelné a nepřijatelné sexuální chování a způsob chování, který mu dospělý nabídne, přijímá jako součást běžné komunikace (jiné formy komunikace) s dospělým a jeho víra v autoritu k dospělému, tomu velice napomáhá.“⁵³

5.4 Oběť stávající se v dospělosti pachatelem

Sexuální zneužívání je podle Čírtkové⁵⁴ poměrně častý, ale málo oznamovaný a obtížně kontrolovatelný jev (oběti spíše mlčí, svědkové se zdráhají problém zveřejnit a řešit oficiálním způsobem, dokazování v trestním řízení je z mnoha důvodů komplikované, v soudním řízení pak dominují znalci psychiatrie, sexuologové a psychologové). Zneužívání není vázáno na určitou sociální vrstvu, prochází napříč sociálním spektrem bez ohledu na materiální či vzdělanostní zázemí pachatelů.

Velice zajímavým se jeví tvrzení Čírtkové⁵⁵, že naprostá většina pachatelů není duševně nemocná, tj. že netrpí duševní chorobou, tak závažnou, že by pro ni mohli být vyviněni. Řídí se v naprosté většině svými úmysly, dělají prostě to, co chtějí, co

⁵⁰ MCLEER, et al., 1988. In: WEISS, 2000, s. 81.

⁵¹ MCCLELLAN, et al., 1996. In: WEISS, 2000, s. 81.

⁵² YATES 1982. In: WEISS, 2000, s. 82.

⁵³ ELLIOTT, PLACE, 2002, s. 96.

⁵⁴ ČÍRTKOVÁ, 1996, 2004.

⁵⁵ Tamtéž.

je vzrušuje, co naplňuje jejich sexuální tužby, bez ohledu k trestu, který jim hrozí.

„Mezi pachatelem a obětí obvykle existují určité vztahy, ve statistikách jednoznačně převládá zneužívání známými pachateli. Také pravděpodobnost recidivy pachatelů zneužívání je obecně vysoká, jejich náprava je obtížná, terapie zatím nepřináší spolehlivé odstranění sexuálního zájmu o děti. Zneužívání dětskou obětí silně poškozuje po psychické stránce, u většiny zneužívaných dětí přetrvávají dlouhodobé nepříznivé následky, v dětství zneužívání chlapci se v dospělosti nápadně často sami stávají kriminálními, vhodná péče o oběť je proto nezbytná.“⁵⁶

5.5 Způsoby a formy sexuálního zneužívání

Z definic víme, že pohlavní zneužívání jako zneužití moci dospělého nad slabším a závislým dítětem k sexuálnímu uspokojování dospělého. Toto chování, hrubě narušující obecně akceptované sociální tabu a v rozporu s právní normou, je tělesným, duševním a sociálním zatížením pro dítě. V případě některých sexuálních praktik, pro svou vývojovou úroveň a schopnosti, není dítě schopno rozeznat sociální nepřiměřenost zneužívajícího. Přesto i tato zkušenost je pro dítě ve svých důsledcích zkušeností nepříznivou.

Členění sexuálního zneužívání:⁵⁷

- **„nekontaktní sexuální chování** (bezdotykové) – verbální komentář se sexuálním obsahem, voyeurismus, exhibicionismus, pod.
- **kontaktní sexuální chování** (dotykové) – zahrnující veškeré praktiky, vyžadující kontakt agresora se zneužívaným dítětem. Takové chování podle jeho závažnosti je dále diferencováno na penetrativní (pronikající) a nepenetrativní (osahávání). Osahávání musí přinášet pachateli sexuální uspokojování, toto chování je třeba odlišit od běžného mazlení s malým dítětem neboť mazlení, v tomto věku dítěte, je nedílnou součástí citové vazby dítěte a matky, tedy i otce a jiného člena rodiny.
- sexuální využívání dětí k výrobě pornografie nebo prostituci mající komerční charakter, ve spojení s potřebou dosažení sexuálního uspokojování

⁵⁶ Tamtéž, s. 94.

⁵⁷ VÁGNEROVÁ, 1999, s. 339.

dospělých.“

Výše uvedené zde můžeme dále podrobněji rozvést, jelikož se to váže zejména k empirické části práce.

Bezdotykové zneužívání⁵⁸

Některé bezdotykové formy sexuálního zneužívání mohou být považovány spíše za „nemravné“ chování, jedná se však o velmi nebezpečné chování, které může vést k závažným následkům pro další vývoj dítěte.

✓ *Voajérství (voyeurismus)*

Způsob získávání sexuálního uspokojení pozorováním jiných osob při svlékání, nahých nebo při sexuálním styku. Dítě si nemusí být vědomo, že je pozorováno, někdy však může být pachatelem nuceno k tomu, aby se svléklo. Do této kategorie patří i účast na nejružnějších sexuálních aktivitách, kde nedochází k žádnému tělesnému kontaktu, např. vystavování dítěte pornografickým materiálům, pozorování dítěte při sexuálních aktivitách, kdy se pachatel sám nezúčastní, ale dítě je nuceno k sexuálním aktivitám samo (masturbace), s jiným dítětem, dospělým nebo i se zvířetem. Tyto aktivity se objevují při zneužívání dětí pro komerční účely, prostituci. Další formou je obrácené voajérství - vystavování dítěte pohledu na sexuální aktivity jiných osob (přímo, prostřednictvím pornografických videozáznamů či fotografií).

✓ *Exhibicionismus*

Pachatel dosahuje sexuálního uspokojení odhalováním svých genitálií pohledům jiných osob, může být doprovázen i masturbací.

✓ *Verbální zneužívání*

Používání obscénní řeči, používání obscénních výrazů či popisování sexuálních aktivit (pornolálie). K tomuto zneužívání dochází např. při anonymních telefonních

⁵⁸ SPILKOVÁ, 1999.

hovorech, kdy volající nachází uspokojení v používání sexuálně zabarveného obsahu, ale i tím, že nutí po telefonu dítě k různým sexuálním aktivitám (aby se svléklo, osahávalo apod.). Uspokojení pak nachází v představě dítěte, které vykonává jeho pokyny. Pachatel může hrozit dítěti zabitím, pokud neposlechne, může také používat výhrůžky sexuálním násilím k zastrašení dítěte.

✓ *Harassment*

Rozporuplná forma obtěžování, obecně vysvětlována jako zneklidňování, znepokojování. Dospělý zneklidňuje dítě například slovními výpady, poplácáváním po zadku apod. Veškeré toto chování dospělého může mít sexuální podtext, přestože dospělý tento motiv popírá.

Dotykové zneužívání⁵⁹

Kontaktní pohlavní zneužívání je takové, kde dochází k sexuálnímu kontaktu mezi pachatelem a dítětem, včetně dráždění prsou a pohlavních orgánů, orálnímu, interfemorálnímu (mezi stehna), vaginálnímu nebo análnímu pohlavnímu styku.

✓ *Obtěžování*

Jedná se o sexuální útok, kdy je dítě dospělým obtěžováno, líbáno, osaháváno na erotogenních zónách. Ohmatávání přináší pachateli sexuální uspokojení. To je velice důležité proto, abychom mohli od sexuálního zneužívání odlišit nesexuální mazlení s dítětem, které je zvláště v prvních letech života pro dítě významné jako projev citového pouta s matkou či jinými blízkými osobami, posiluje také vztah k vlastnímu tělu a je v jistém smyslu nutným předpokladem budoucího normálního vývoje sexuality dítěte.

✓ *Masturbace*

Je to specifické dotýkání či dráždění zpravidla vaginy a klitorisu u dívek, penisu

⁵⁹ VANIČKOVÁ, PROVAZNÍK, HADJ-MOUSSOVÁ, 1997., DUNOVSKÝ, DYTRYCH, MATĚJČEK, Z., 1995. VÁGNEROVÁ, M., 1999.

u chlapců, či dráždění anální. Masturbovat může pachatel dítě, může nutit dítě, aby dráždilo jeho, nebo může jít o masturbaci vzájemnou.

✓ *Frotérství*

Jedinec dosahuje sexuálního uspokojení tím, že se otírá o jinou osobu.

✓ *Simulovaná soulož*

Pachatel využívá tření svých genitálií o genitálie dítěte k dosažení sexuálního uspokojení, aniž by přitom došlo k penetraci dítěte.

✓ *Penetrace (znásilnění)*

Brutální zneužití dítěte, jedná se o vynucenou soulož s dítětem, kdy může dojít k poranění dítěte. Penetrace může být vaginální nebo anální, může být prováděna penisem, prsty nebo nějakým předmětem. Dítě může být také nuceno penetrovat pachatele, většinou prsty, rukou či vhodným předmětem.

✓ *Incest*

Obecně je definován jako sexuální aktivita mezi dvěma osobami, jimž není zákonem dovoleno uzavřít sňatek. Jedná se o sexuální styk mezi dítětem a pokrevním rodičem, dítětem a příbuzným, včetně nevlastního rodiče, mezi sourozenci.

✓ *Pedofilní obtěžování*

Jedná se o sexuální obtěžování prepubertálního dítěte jakýmkoliv dospělým.

✓ *Zneužití k sadomasochistickým aktivitám*

Jedinec je sexuálně vzrušován či dosahuje uspokojení pouze trýzní-li druhou

osobu či je-li trýzněn. Děti jsou bity, svazovány a mučeny různými způsoby. Může dojít i k usmrcení dítěte - jedná se o spojení sadismu s nekrofilii. Bití dítěte je někdy zdůvodňováno potřebou výchovného zásahu, pachatel si nemusí uvědomovat, že mu to zároveň přináší sexuální uspokojení.

✓ *Orální sexuální aktivity*

Jde o líbání s pronikáním jazyka do úst dítěte, olizování či dráždění genitálií dítěte pachatelem nebo nucení dítěte, aby orálně dráždilo a uspokojovalo pachatele či jiné dítě.

✓ *Fetišismus nejrůznějšího druhu*

Např. dítě je nuceno, aby se převléklo do vyzývavého oblečení.

✓ *Sexuální využívání dětí*

K výrobě pornografie nebo k prostituci. Má komerční charakter, ale je také spojeno s potřebou dosáhnout sexuálního uspokojení. Jde tedy o sexuální turistiku, skupinové zneužívání

Jiné formy obtěžování dětí se sexuálním podtextem vycházejí z rozdílného výchovného pojetí v rodinách, osobních zkušeností a množství informací. Např. do této skupiny spadají takové aktivity jako fotografování aktů v rámci rodiny, sousedů, přátel a známých.

Podle judikatury je „pohlavní zneužívání osoby mladší patnácti let jiným způsobem“ jakýkoliv jiný způsob ukájení než soulož, např. pohlavní dráždění dotýkáním se pohlavních orgánů zneužívané osoby nebo jiných erotogenních orgánů a zón. Diskutovatelné může být hodnocení osahávání na prsou a přirození přes šaty, ve většině případů však soudy takové jednání jako trestný čin pohlavního zneužívání kvalifikují.⁶⁰

⁶⁰ WEISS, et al., 2000.

Sexuální hry dětí

Běžné hraní dětí, jehož cílem je zkoumání vlastního těla či těla jiných dětí (hraní na pana doktora), nesmíme do podstaty sexuálního zneužití zařazovat. Pokud se jedná o děti stejné věkové kategorie, jde o zcela přirozenou touhu po poznání, která je zdravou součástí jejich rozvoje. Charakteru sexuálního zneužití by mohla taková hra nabýt, pokud by byl mezi zúčastněnými dětmi podstatný věkový rozdíl, nebo pokud by bylo některé z dětí k účasti na takové hře donuceno.⁶¹

Zvláštní formy sexuálního zneužívání dětí⁶²

✓ Systémové týrání dětí

Systémové týrání dětí znamená nepatřičné zásahy v rámci CAN, prováděnými orgány, institucemi i jednotlivými odborníky vytvářejícími systém péče o dítě. Dochází k nekoordinovaným, opakovaným vyšetřováním dítěte a jednotlivých členů rodiny, její rozbití při „prosazování spravedlnosti“ apod. Souvisí tedy s dalším jevem, tzv. sekundární viktimizací. Jde o druhotné poškozování dítěte následným nadbytečným či vynuceným (necitlivým) vyšetřováním v případech CAN, nebo i nevhodnými opatřeními rehabilitačními či terapeutickými (umístění dětí v dětských domovech a dlouhodobý pobyt v nich).

✓ Organizované zneužívání dětí

Jde o ústavní zneužívání nebo aktivity mnoha pachatelů, z nichž někdo nebo všichni nepatří do rodiny oběti. V tomto případě lze tedy mluvit o prostituci dětí, skupinový sex, pornografie.

✓ Rituální zneužívání dětí

Sexuální ubližování dítěti spojené s opakovanými aktivitami („rituálem“),

⁶¹ ELLIOTTOVÁ, 1994.

⁶² DUNOVSKÝ, DYTRYCH, MATĚJČEK, 1995.

jejichž účelem či smyslem je spojit toto zneužívání s náboženským, magickým nebo nadpřirozeným kontextem (sexuální zneužívání uvnitř sekt, rituály satanistů). Münchhausenův syndrom v zastoupení (by proxy) Existují případy, kdy rodiče vedle úmyslných otrav různými léky si vymýšlejí u dětí nejrůznější příznaky a onemocnění, případně je „vyrábějí“, uměle připravují tak, aby dítě pro ně bylo vyšetřováno a také léčeno.

6 Kapitola

EMPIRICKÁ ČÁST

Kriminalita je obecně v posledních letech středem zájmu celé společnosti. Mnoho odborných a publicistických statí o kriminalitě je uváděno kriminálními statistikami, jež mohou vzbuzovat dojem, že jsou objektivním obrazem trestné činnosti. Ty však zachycují jen určité aspekty kriminality. Při uvažování o výpovědní hodnotě těchto statistik musíme brát v první řadě v úvahu zdroj dat. Tím může být policie, soudnictví, pachatelé nebo oběti trestné činnosti, případně náhodně vybraný vzorek populace. Přitom je důležité uvést, že ani orgány činné v trestním řízení v jedné zemi (policie, soudy, státní zastupitelstva) nepoužívají k popisu kriminality a jejích pachatelů stejných kategorií, natož tedy potom odborníci zjišťující charakteristiky kriminality nezávisle na těchto orgánech.

Je možné vycházet i z jiných zdrojů. Tato potřeba vznikla zejména proto, že počet trestných činů, které policie eviduje, je ovlivněn mnoha různými činiteli. O některých se však ve statistikách policie nehovoří, a proto takto sestavený a vyhodnocený statistický obraz nemusí být úplný. Do policejních statistik mohou přitom zasahovat i další údaje. Statistika je uveřejňována za předešlý rok, přibližně na konci ledna.

Důležitým faktem stojícím za připomenutí je, že samotná statistika policie závisí do značné míry na způsobu sběru dat a jejich zpracování, které z rozličných důvodů probíhá v různých lokalitách v duchu interpretace odpovědného služebního funkcionáře. Policejní statistiky jsou číselná a procentuelní vyjádření týkající se trestných činů, není zde tedy zahrnuto antisociální chování porušující zákon, avšak nedosahující intenzity trestného činu. Také dochází k podstatným odchylkám, pokud jde o pokračování trestných činů, kde více skutků, obvykle spáchaných neznámým pachatelem, se může ve statistice objevit jako skutek jeden, nebo naopak může být jedno kriminální chování známého pachatele rozděleno na více skutků, podle objektu napadení.

Zajímavou informací, která se ve statistikách už neobjeví vůbec, je latentní kriminalita. Ta se týká zejména událostí, které nejsou evidovány, avšak prokazatelně existují mimo statistiky policejních orgánů. Důležité je, v kolika případech občané ohlásí, že se stali obětí trestného činu. Tato čísla se různí, zejména pokud jde o jednotlivé trestné činy. U sexuálních deliktů se čísla ohlášení dostávají na pouhou 1/3.

6.1 Cíl a stanovení předpokladů

Cílem statistické kvantitativní analýzy dat je zjistit, jaká je věková struktura pachatelů a obětí sexuálních deliktů.⁶³

Dalším cílem je zjistit, jaké formy způsobu páchaní sexuálních deliktů se nejvíce vyskytují v okrese Česká Lípa v období let 2003 až 2008, a to vzhledem ke klasifikaci této trestné činnosti.

Za pomoci metody studia dokumentace dostupných empirických dat, se bude tato práce snažit zjistit vývoj páchaní trestného činu pohlavního zneužívání.

Na základě teoreticko-metodologické části a vlastních sociálních zkušeností byly stanoveny tři níže uvedené základní předpoklady, nutné k empirické analýze dat.

➤ Předpoklad č. 1 (P1)

„Předpokládáme, že nejvíce pachatelů pohlavního zneužívání bylo ve věku do 20 let.“

▪ Dílčí předpoklad (P1a)

„Lze předpokládat, že nejmladší pachatel byl ve věku 14 let.“

▪ Dílčí předpoklad (P1b)

„Lze předpokládat, že nejstarší pachatel byl ve věku nad 70 let.“

⁶³ Empirická data byla zpracována v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů (dále jen „zákon o ochraně osobních údajů“), ve znění pozdějších předpisů, změn a doplňků.

➤ **Předpoklad č. 2**

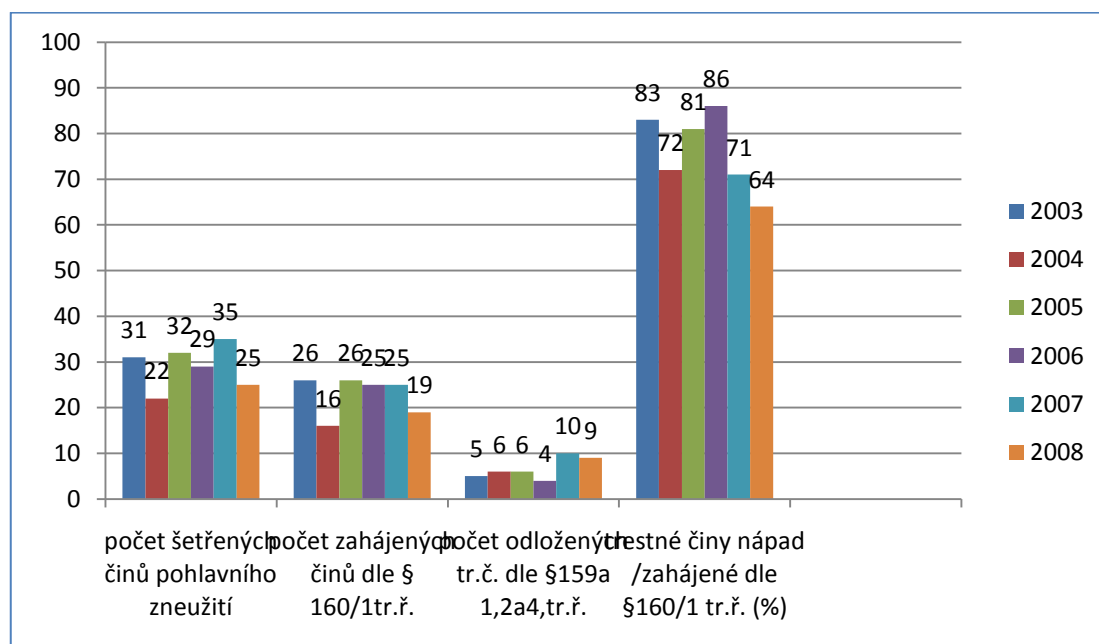
„Předpokládáme, že více než 10 % pachatelů pohlavního zneužívání byli nevlastní rodiče.“

➤ **Předpoklad č. 3**

„Předpokládáme, že nejvíce bylo spácháno trestných činů pohlavního zneužívání na dětech ve věku do 15 let.“

6.2 Charakteristika zkoumaného vzorku

Graf 1: Grafické znázornění analyzovaných případů

Zdroj: Vlastní průzkumné šetření

Poznámka:

Počet šetřených trestných činů pohlavního zneužívání, způsoby ukončení šetření podle § 160/1 tr.ř. (zahájení tr. stíhání pachatele), a podle § 159a odst. 1 (nejde o podezření z tr. činu), odst. 2 (trestní stíhání je nepřipustné, např. vzhledem k věku pachatele) odst. 4 (nepodařilo se zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání, např. neznámý pachatel, podle odstavce 4 za celkové období bylo ukončeno 6 případů, období 2003-2008.

Z **grafu č. 1** je patrné, že v letech 2003 – 2008 bylo oznámeno 174 případů pohlavního zneužívání. V průměru to je 29 případů na rok. Z Celkového množství 174 případů pak u 137 případů bylo zahájeno trestní stíhání podezřelé osoby dle § 160/1 tr. řádu (téměř 79 %). U zbývajících 40 případů (21 %) bylo ukončeno šetření některým ze způsobů dle § 159a1,2 a 4 tr. řádu. Podle odstavce 1 i 2 bylo ukončeno shodně po 17ti případech, podle odstavce 4 bylo ukončeno 6 případů. Podle odstavce 3 nebyl ukončen žádný případ.

6.3 Použitá metodologie a její rozbor

Pro potřeby průzkumu byla zvolena jako základní metoda analýza dokumentů a sekundární analýza dat. Analýza empirických dat vychází z kriminálních statistik a zahrnuje údaje formálních instancí kontroly kriminality, tj. policie, státního zastupitelství, soudů a vězenství. Jde o tzv. decentralizované statistiky, tj. neprocházející státními statistickými orgány – relativně autonomní dílčí statistické soustavy.

Dostupná empirická data, která byla získána, přímo vychází ze samotného systému „ETŘ“⁶⁴ a „KSU“⁶⁵. Je nástrojem analýzy, který umožňuje interdisciplinární posuzování chování a jednání pachatelů násilných a mravnostních trestných činů.

Při obsahové analýze dostupných empirických dat, k potvrzení nebo vyvrácení tří základních předpokladů, bylo použito těchto níže uvedených metod:

- **„Studium spisové a statistické dokumentace pomocí kvantitativní empirické analýzy dat“**
- **„Behaviorální analýza odtažených oficiálních spisových a statistických přehledů“**

Použité byly zejména spisové a statistické údaje skupiny analytiky Služby kriminální policie a vyšetřování Česká Lípa. Relevantní materiály jsou veřejnosti

⁶⁴ Je zkratkou pro označení programu elektronické trestní řízení.

⁶⁵ Je zkratkou pro označení programu kriminalisticky sledovaná událost.

nedostupné, jelikož zejména slouží k vyhodnocování celkového nápadu trestné činnosti (dále jen „NTC“) nejen v kraji, ale také celé České republiky (informační provozování je upraveno nařízením MV ČR č. 42/2000). Jsou označeny stupněm „jen pro služební potřebu“.

Ke statistické kvantitativní analýze empirických dat bylo použito metody šetření dostupných empirických dat, vyhodnocení a analýza statistických údajů za období let 2003 až 2008.

Pro své statistické vyjádření jsme chtěli původně vyhotovit statistické přehledy nápadu pohlavního zneužívání v našem okrese za uplynulých 5 a 10 let. Vzhledem k tomu, že statistické evidence, které byly vedeny před rokem 2000 a evidence které byly vedeny v letech 2000 – 2003 jsou neúplné nebo již vymazané z paměti zálohových zdrojů na našem analytickém středisku, museli jsem se spokojit s údaji, které jsem získali za období let 2003 – 2007, kdy tyto údaje jsou garantované novým systémem, který v té doby byl aplikován a byl v menších úpravách používán do konce roku 2007. Údaje za rok 2008 jsou pak údaji z nově zavedeného systému. Takto získané údaje byly porovnávány a doplněny s naprosto přesnými informacemi z evidence Služby kriminální policie a vyšetřování Česká Lípa, která je vedena na pracovišti po linii mravnostních trestných činů od roku 2003, evidenci vede včetně oznámení, které byly jen prověřovány a jejich prověřování bylo ukončeno některým ze způsobů dle § 159a trestního řádu. Zejména po ukončení šetření podle odstavce 1 zmíněného § 159a trestního řádu, se z evidencí policie odstraní celý případ, neboť se vlastně nestal trestný čin a jiné činy – podezření z trestného činu – se neeviduje. Samozřejmě zde napadne každého, kdo je do problematiky charakteru trestných činů pohlavního zneužívání zasvěcen, zda se trestný čin skutečně nestal nebo zda se stal, ale oznamovatel své oznámení z nějakého důvodu změnil nebo poškozený – tedy dítě, z blíže neurčených důvodů vypovídalo tak, že nezbylo než postupovat podle odstavce 1 zmíněného § 159a trestního řádu.

Zvolení těchto metod formou studia dokumentace a empirické analýzy nejen statistických materiálů je ve srovnání s jinými metodami snazší, ale oproti jiným metodám časově náročné a dosažení cíle je zde snáze dostupné. Výsledky nejsou nijak generalizované, mají podobu srovnávací a mají tak vyšší vypovídací hodnotu.

6.4 Interpretace získaných dat

Validita (platnost) a **reliabilita** (spolehlivost) vychází z vypracovaného induktivního modelu. Z našeho pohledu jsou pouze relevantní zvýrazněné položky. Kategorizaci sledované trestné činnosti s ohledem na relevantní údaj nám zobrazují grafy s číselným kódováním. K výše uvedenému kódování jsou přiřazeny jednotlivé trestné činy nebo sledované položky (věk pachatele, věk oběti apod.) Na základě metody analýzy a syntézy byla jednotlivá hodnotová kritéria převzata a porovnána s analytickou jednotkou a výběrovým souborem. Došlo tak k potvrzení či vyvrácení empirických dat. Uvedená metoda byla použita u **P1 a P1a, b**).

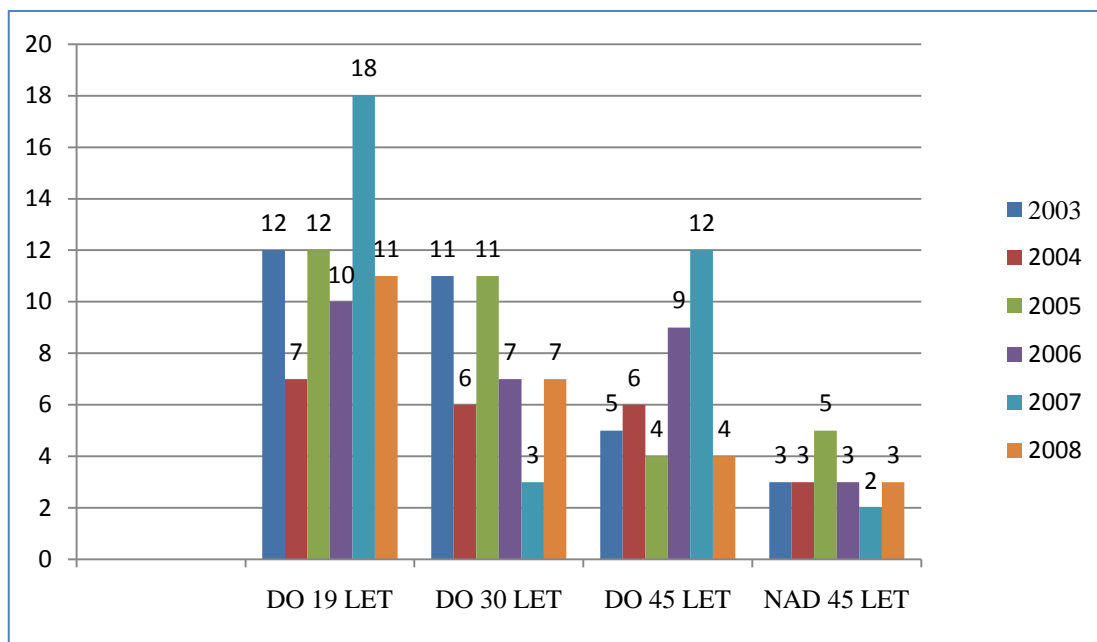
Stejně jako u předchozího předpokladu č. 1 byla i u předpokladu č. 2, č. 3 použita metoda analýzy a syntézy, která jednotlivá hodnotová kritéria převzala a porovnávala s analytickou jednotkou a výběrovým souborem. Došlo tak opětovně k potvrzení či vyvrácení empirických dat. Uvedená metoda byla použita u **P2 a P3**.

Před použitím metody analýzy a syntézy byl použit paradigmatický model. Použití paradigmatického modelu umožnilo postihnout základní analytickou linku a provázat jednotlivé kategorie a subkategorie a jejich dimenze mezi sebou navzájem. Výslednou provázanost kategorií schematicky zachycují grafy výchozích složení sledovaných vzorků za jednotlivá sledovaná období. Způsob, jakým jsme paradigmatický model naplnili, nebyl lineární, nýbrž cirkulární. Následek spáchaní trestného činu pohlavního zneužívání znamená totiž změnu na úrovni jevů či příčinných podmínek. Výstupem je níže uvedené vyhodnocení a další zjištěné relevantní skutečnosti.

6.4.1 Předpoklad č. 1

„Předpokládáme, že nejvíce pachatelů pohlavního zneužívání bylo ve věku do 20 let.“

Graf 2: Počet spáchaných tr. činů dle ust. § 242 tr. zákona podle věku pachatele za období let 2003-2008 v okrese česká Lípa

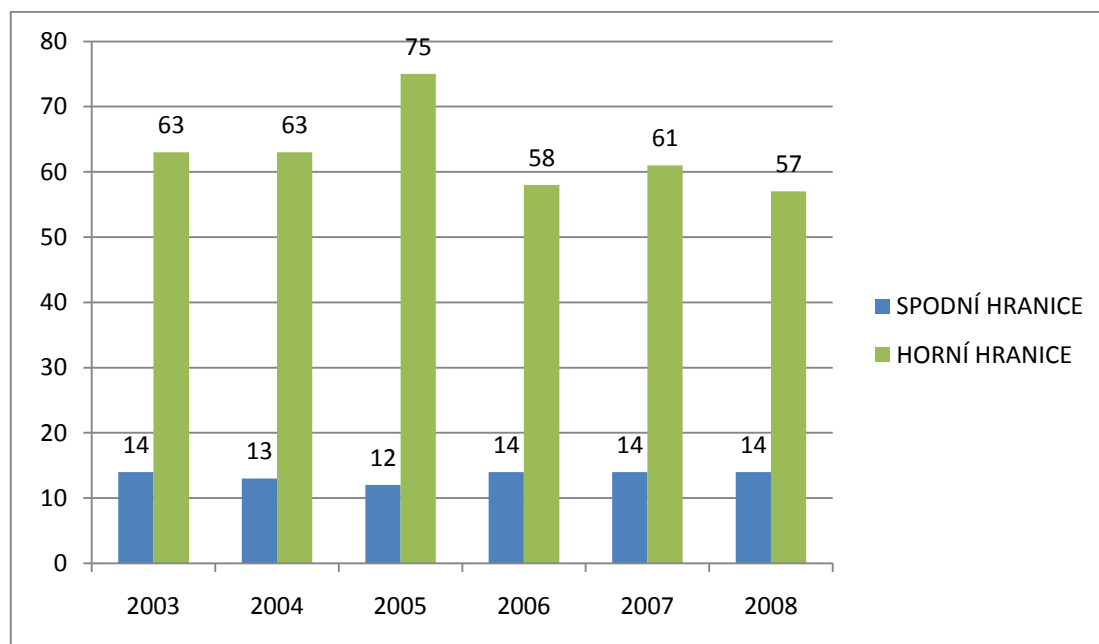

Zdroj: Vlastní průzkumné šetření

Statistickým zkoumáním šetřených trestných činů pohlavního zneužívání v okrese Česká Lípa za období let 2003-2008 jsme zjistili – **graf č. 2, že nejvíce pachatelů těchto skutků se pohybuje ve věkové kategorii do 19 let, která je zastoupena 70 případy.** Toto zjištění je pochopitelné vezmeme-li v úvahu skutečnost, že v tomto věku se u mladých probouzí jejich pohlavní pudy, snaží se najít k sobě protějšek a uskutečnit vysněný první pohlavní styk. Dívky v tomto věku ale i ve věku mezi 14-16 rokem jsou vyspělejší po sexuální stránce než chlapci, proto se často stává, že chlapcův první pohlavní styk je uskutečněn s dívkou, které ještě není 15 let. Tuto informaci chlapec zpravidla zná a je srozuměn s tím, co může následovat v okamžiku, kdy dojde k prozrazení jejich tajemství. Bohužel pro oba aktéry k vyzrazení jejich tajemství dojde a následuje nepříjemná záležitost, kterou je trestní stíhání. Zde se pak chlapec (záměrně nepoužívám slovo pachatel) zpravidla snaží popřít svou znalost dívčina věku. Jeho neznalost policejních postupů v takových případech a mladická naivita vede ale k tomu, že po několika měsících stejně předstoupí před soud a zodpovídá se za svůj čin. Další dvě věkové kategorie

pachatelů trestných činů pohlavního zneužívání, tedy do 30 a do 45 let jsou zastoupeny součty 45 a 40 případů. Poslední věkovou kategorií, kterou jsem statisticky zkoumal, byla věková kategorie nad 45 let. Zde jsou zastoupeny pachatelé celkovým počtem 19.

Graf 3: Nejnížší a nejvyšší věková hranice osoby pachatele pohlavního zneužívání za období let 2003-2008 v okrese Česká Lípa

Zdroj: Vlastní průzkumné šetření

▪ **Dílčí předpoklad (P1a)**

„Lze předpokládat, že nejmladší pachatel byl ve věku 14 let.“

Zajímavým zjištěním bylo i to, že **nejmladšímu pachateli bylo 12 let** – **graf č. 3**. Tento případ byl šetřen v minulém roce. Chlapec zneužíval svého šestiletého bratra a jeho kamarádka je při tom natáčela na mobilní telefon. Nahrávka pak kolovala školou až k pedagogům, kteří věc oznámili. Při vyšetřování vyšlo najevo, že starší chlapec byl zneužíván v minulosti svým příbuzným. Obě rodiny byly sociálně a intelektově slabé.

▪ **Dílčí předpoklad (P1b)**

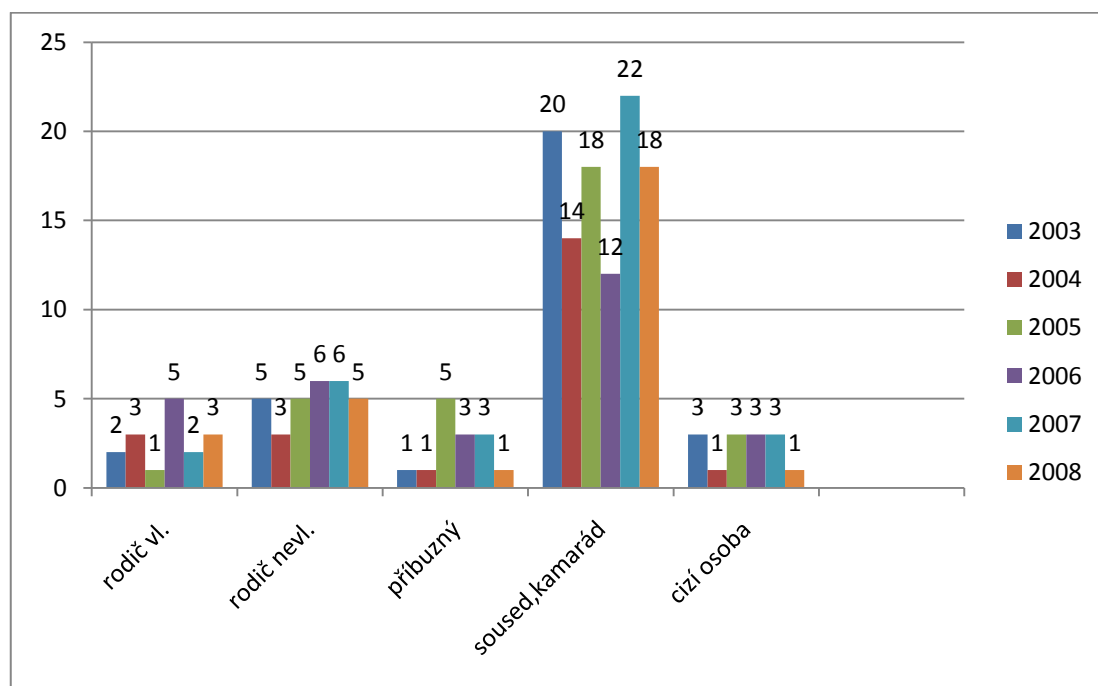
„Lze předpokládat, že nejstarší pachatel byl ve věku nad 70 let.“

Naopak nejvyšší věk pachatele, který byl vyšetřován pro podezření z trestného činu pohlavního zneužívání, **byl** v roce 2005 **věk 75 let – graf č. 3**. V tomto případě se jednalo o dědečka, který se nevhodně choval ke své osmileté vnučce, jeho chování bylo zaregistrováno matkou dítěte, která věc oznámila. Toto nevhodné chování pak bylo soudem ohodnoceno podmíněným trestem odnětí svobody. V tomto případě se nejednalo o sociálně nebo intelektově slabé rodiny.

6.4.2 Předpoklad č. 2

„Předpokládáme, že více než 10 % pachatelů pohlavního zneužívání byli nevlastní rodiče.“

Graf 4: Vztah pachatele pohlavního zneužívání ke své oběti v období let 2003-2008 v okrese Česká Lípa

Zdroj: Vlastní průzkumné šetření

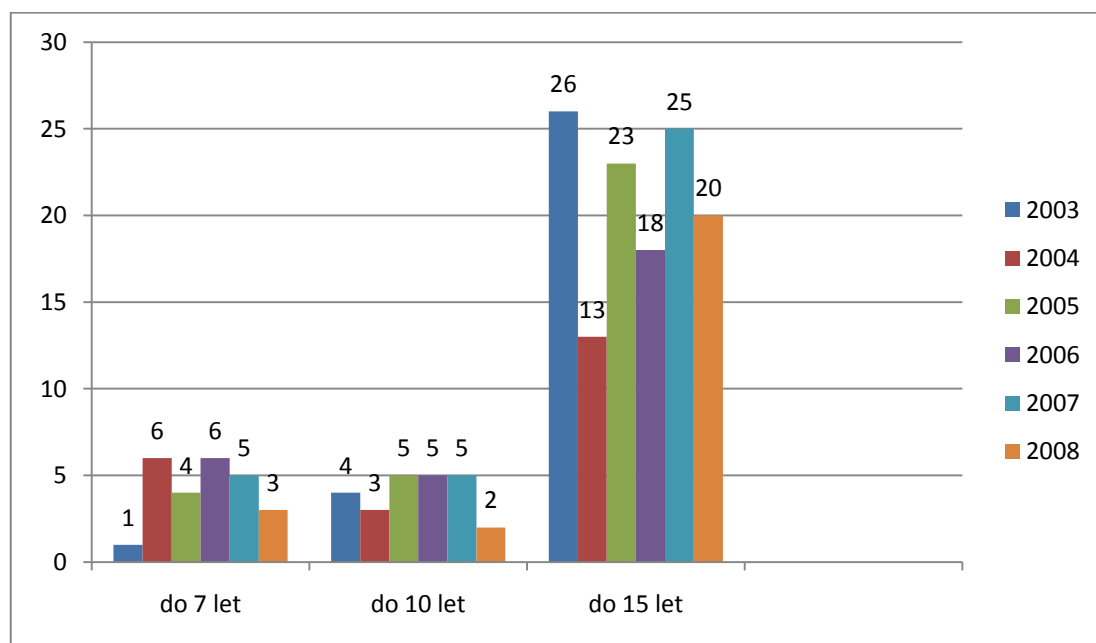
Další zajímavou oblastí, která byla analyzována, bylo zjistit vztah mezi pachatelem a jeho obětí – **graf č. 4**. Kategorizovali jsme skupiny rodiče vlastního, rodiče nevlastního, jiný příbuzenský poměr (sourozenec, prarodič, strýc, bratranec apod.), skupinu dítěti známou jako soused a kamarád a poslední kategorií byla osoba cizí. Z celkového počtu 174 šetřených případů v okrese Česká Lípa, za uplynulé období let 2003 až 2008, se trestného činu pohlavního zneužívání dopustili vlastní

rodiče ve 13 případech (7 %). **Nevlastní rodiče pak ve 30 případech (17 %).** Ostatní příbuzní pak ve 14 případech (8 %). Pro dítě naprosto cizí osoby ve 14 případech (8 %). Největší podíl pak tvoří skupina soused, kamarád, tedy osoba dítěti známá, nepatřící však do rodiny, jejich počet je pak 104 případů (60 %). Toto číslo je tak vysoké proto, že do této kategorie jsou zahrnuty případy, ve kterých chlapci (opět se záměrně vyhýbáme pojmenování pachatelé) uskutečnili, mnohdy svůj první, pohlavní styk s dívkou, které ještě nebylo patnáct let.

6.4.3 Předpoklad č. 3

„Předpokládáme, že nejvíce bylo spácháno trestných činů pohlavního zneužívání na dětech ve věku do 15 let.“

Graf 5: Počet spáchaných tr. činů dle ust. § 242 podle věku poškozeného v období let 2003-2008 v okrese Česká Lípa

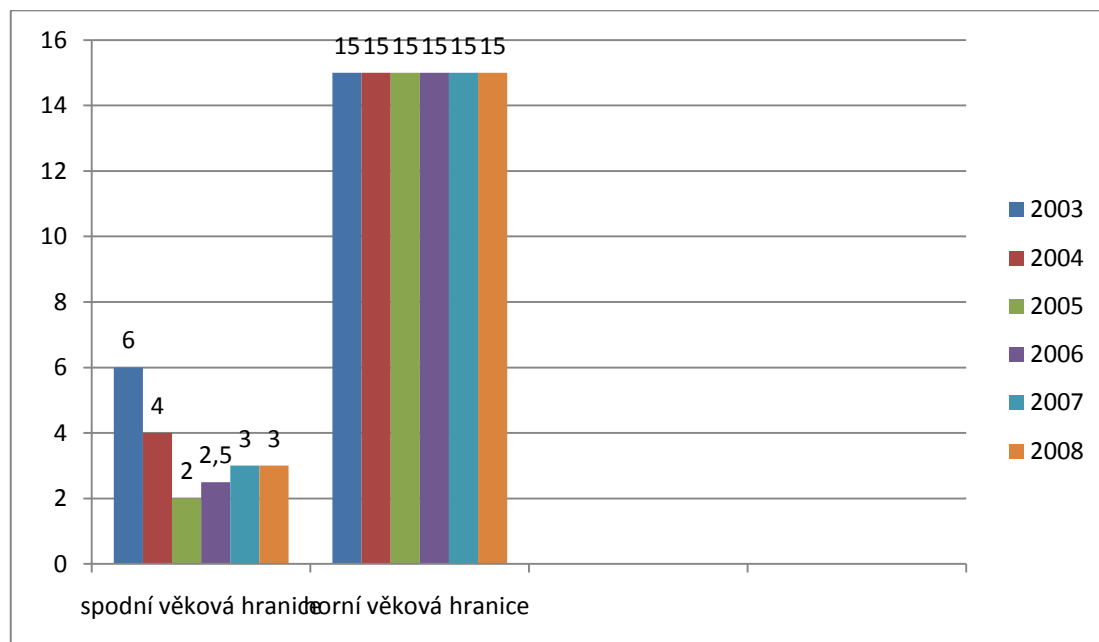

Zdroj: Vlastní průzkumné šetření

Velice zajímavou oblastí bylo zjistit, kolik trestných činů bylo spácháno na dětech, podle jejich věkové kategorie – **graf č. 5**. Kategorie jsme stanovili na věk do 7 do 10 a do 15ti let. V první kategorii do sedmi let bylo z celkového množství 174 případů šetřeno 25 případů (14 %), v kategorii do deseti let 24 případů (14 %) a **v kategorii do patnácti let 125 případů (72 %).** Nejvíce šetřených případů za rok bylo 6, nejméně 1, průměr je pak 4 šetřené případy za rok.

6.4.4 Další relevantní skutečnosti provedené analýzou sledovaných případů

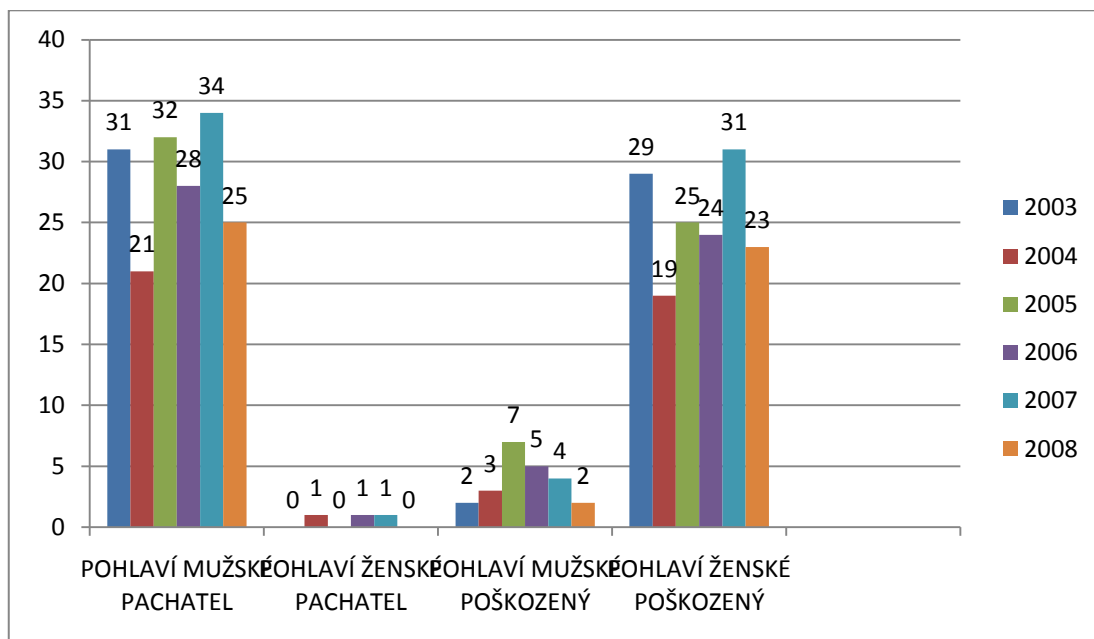
Graf 6: Nejnižší věková hranice poškozených pohlavním zneužíváním v období let 2003-2008 v okrese Česká Lípa

Zdroj: Vlastní průzkumné šetření

Nejnižší věk poškozeného dítěte, které bylo vyšetřováno kriminální službou je zaznamenán v **grafu č. 6 a činil 2 roky**. Nejnižší průměrný věk těchto dětí činí 3.9 let. Ze statistického zkoumání tedy plyne, že 25 dětí průměrného věku 3.9 let bylo vyšetřováno pro podezření z pohlavního zneužívání. Ve všech případech byl pachatel dítěti znám a jednalo se o otce, nevlastní otce, dědečka, bratrance, přítele matky a učitelku ve školce.

Graf 7: Rozdělení pachatelů a poškozených podle pohlaví v období let 2003-2008 v okrese Česká Lípa

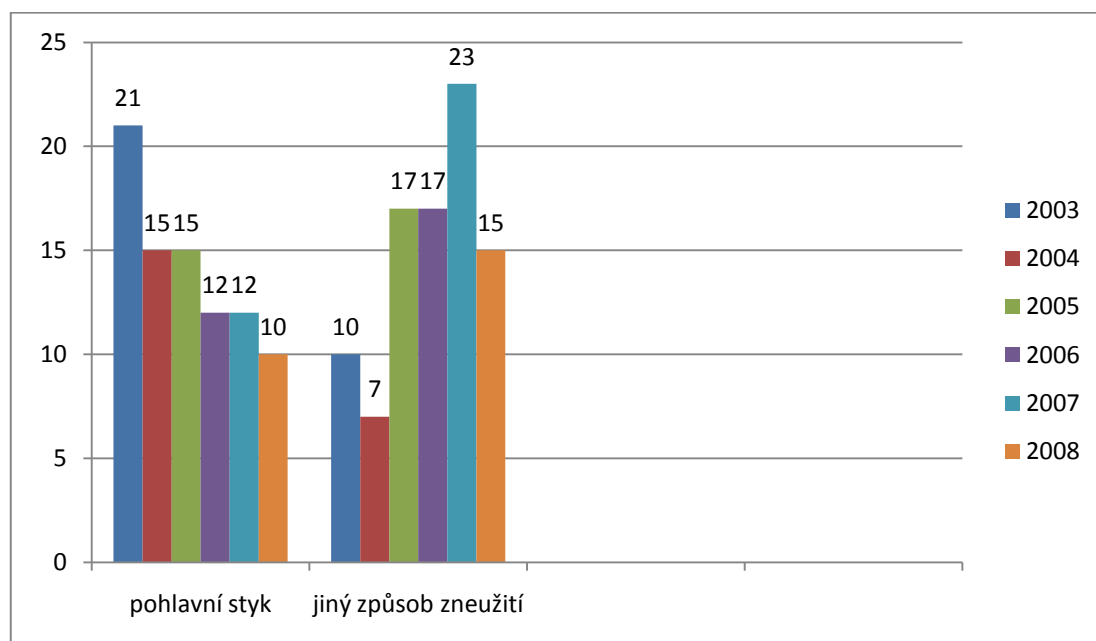
Zdroj: Vlastní průzkumné šetření

V **grafu č. 7**, jaký byl poměr mezi ženským a mužským pohlavím na straně pachatelů a na straně poškozených dětí. U pachatelů bylo zjištění naprosto v souladu s informacemi, které jsme získali studiem literatury. Mužů z celkového počtu 174 šetřených případů bylo 171(98,3 %), ženy 3(1,7 %) U dětí jsme došli k závěru, že zneužitých dívek bylo 151(88 %) a chlapců 23(22 %). Toto zjištění je odlišné od informací, které jsme studiem literatury, zabývající se zneužíváním dětí, zjistili (například Vágnerová uvádí, že poměr zneužívaných dívek a chlapců činí 10:1, naše zjištění je pak 10:2,3).

Za velmi důležité považujeme skutečnost, zda dítě bylo zneužito vykonáním soulože nebo jiným způsobem pohlavně zneužito (penetrativně /proniknutím/ a nepenetrativně /osaháváním/). Výsledkem šetření je tedy zjištění, že ve sledovaném období bylo vyšetřováno 85 (49 %) podezřelých pro penetrativní sexuální styk s nezletilou osobou a 89 (51 %) podezřelých pro nepenetrativní kontakt – osahávání nezletilé osoby – níže **graf č. 8**.

Graf 8: Formy zneužívání - pohlavní styk, jiný způsob v období let 2003-2008 v okrese Česká

Lípa

Zdroj: Vlastní průzkumné šetření

6.4.5 Časový horizont sledovaných případů v okrese Česká Lípa

Ve sledovaném časovém úseku šesti let bylo mravnostním oddělením šetřeno 25 případů pro podezření z pohlavního zneužívání dětí mladších 7 let. Návrhem na podání obžaloby bylo z tohoto počtu ukončeno 14 případů, 6 případů bylo ukončeno způsobem dle § 159a/1 tr. řádu (věc není trestným činem), 2 případy byly ukončeny způsobem dle § 159a/2 tr. řádu (pachatel není trestně odpovědný, nedovršil věku 15ti let), jeden případ byl sloučen (ukončen pravomocným odsuzujícím rozsudkem), jeden postoupen dle místní příslušnosti a jeden případ byl ukončen způsobem dle § 159a/4 tr. řádu (pachatel nezjištěn). Z celkového počtu 14 případů předaných na státní zastupitelství s návrhem na podání obžaloby byly 2 případy státním zástupcem zastaveny způsobem dle § 172/1 tr. řádu (pro tzv. „důkazní nouzi“) a jeden případ byl státním zástupcem zastaven podmíněčně (ml. obviněný). Na 11 obviněných byla podána obžaloba. Zproštěním obžaloby byly ukončeny 3 případy, 4 případy čekají dosud u soudu na zahájení soudního jednání, 4 případy byly ukončeny vynesemím rozsudku, který nabyl právní moci. Z těchto případů se jednalo o zneužívání dcery ve dvou případech, v jednom případě se zneužívání dopustil syn sousedů, v jednom případě se zneužívání dopustil bratranec (původně dva případy, dva poškození,

sloučeny v jeden). V jednom případě (případ dvou zneužitých chlapců jejich bratrancem) byla u pachatele zjištěna odchylka sexuální orientace – homosexuální pedofilie a odchylka sexuálního chování – sadismus (odchylky kombinované - pedofilní sadismus).

V této části jsme zmapovali celkovou dobu prováděného šetření sledovaných případů, tedy případů na, které byla podána obžaloba – 11 případů, 4 případy dosud nejsou pravomocně odsouzeny, proto je ze statistického porovnávání nezahrnuji. Policejní vyšetřovatelé prováděli šetření jednotlivých případů po dobu 4, 6, 5, 3, 2, 2 a 3 měsíců (**průměrná délka vyšetřování je 3,5 měsíce**). Než podal státní zástupce obžalobu, uplynuly u jednotlivých sledovaných případů 2, 3, 5, 1, 1, 4 a 1 měsíce (průměrná délka je 2,5 měsíce). Než vynesl soud pravomocný zprošťující nebo odsuzující rozsudek, od podání NPO, uplynulo u jednotlivých případů několik měsíců: 21 (zproštěn), 10 (vinen), 25 (zproštěn), 11 (vinen) 10 (vinen), 8 (vinen) a 13 (zproštěn), průměr 14 měsíců. **Z analýzy vyplývá, že od chvíle, kdy se policie dozví o zneužívání dítěte předškolního věku, do okamžiku, kdy je pachatel pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby, uplyne v průměru 17,5 měsíce.**

6.4.6 Anketa mezi policisty

Získat spolehlivé údaje o výskytu sexuálního zneužívání dětí není jednoduché. Oficiální statistická data nás informují pouze o oznámených, vyšetřovaných a souzených případech. U nás bylo v roce 1997, jak uvádí Čírtková⁶⁶, oficiálně vyšetřováno 1092 případů, za první půli roku 1998 se počet vyšplhal na 775 policejně vyšetřovaných případů. Všeobecně se však předpokládá, že pouze malá část případů je odhalena. Značné naděje se proto vkládají do výzkumu latentních „utajených“ obětí. Sexuální zneužívání dětí bylo popisováno jako daň životu ve velkoměstech, poslední studie naznačují, že tomu tak nebude bezvýhradně. Nové poznatky, o kterých se diskutovalo na workshopu týkajícím se sexuálního zneužívání dětí na 11 světové konferenci Child Abuse and Neglect, konané v Aucklandu v roce 1998 ukázaly, že obětí sexuálního násilí se stává stejně lehce dítě na vesnici jako ve městě. Sexuální násilí je typickým fenoménem tzv. střední vrstvy a některé studie ukazují, jak uvádí Vaníčková⁶⁷, že oběti dětského sexuálního zneužívání jsou častěji

⁶⁶ ČÍRTKOVÁ, 2004, s. 183.

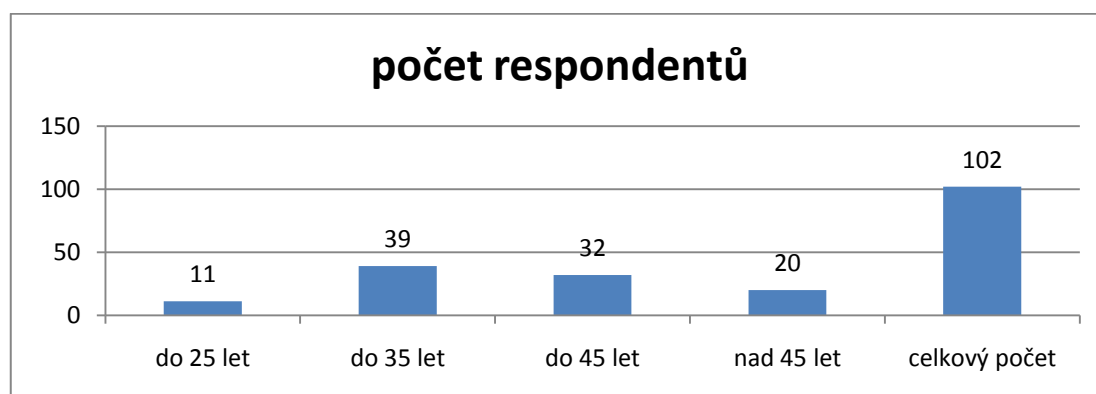
⁶⁷ VANÍČKOVÁ, et al., 1999, s. 25.

z rodin s vyšším vzděláním, kde se předpokládá i dosažení vyššího vzdělání obětí.

Vedení snahou zjistit procento latentních obětí sexuálního zneužití, byli osloveni spolupracovníci anketou, ve které jsme se jich ptali na jejich zážitek z dětství, který by mohli při svém současném právním vědomí, posoudit jako sexuálně nevhodný. Dále nás zajímalo, zda takový zážitek pro ně byl traumatizující nebo zda ho jako křivdu vůči sobě, v té době nepovažovali, dále pak zda oni sami byli tou osobou, která byla sexuálně aktivní k osobě, která ještě nedovršila věku zletilosti (15 let). V neposlední řadě nás zajímalo jaký je jejich názor na snížení věkové hranice trestní odpovědnosti z 15 na 14 let, zejména ve vztahu k prvním sexuálním aktivitám. Poslední otázkou, kterou jsme chtěli názor respondentů kategorizovat, byla jejich věková hranice.

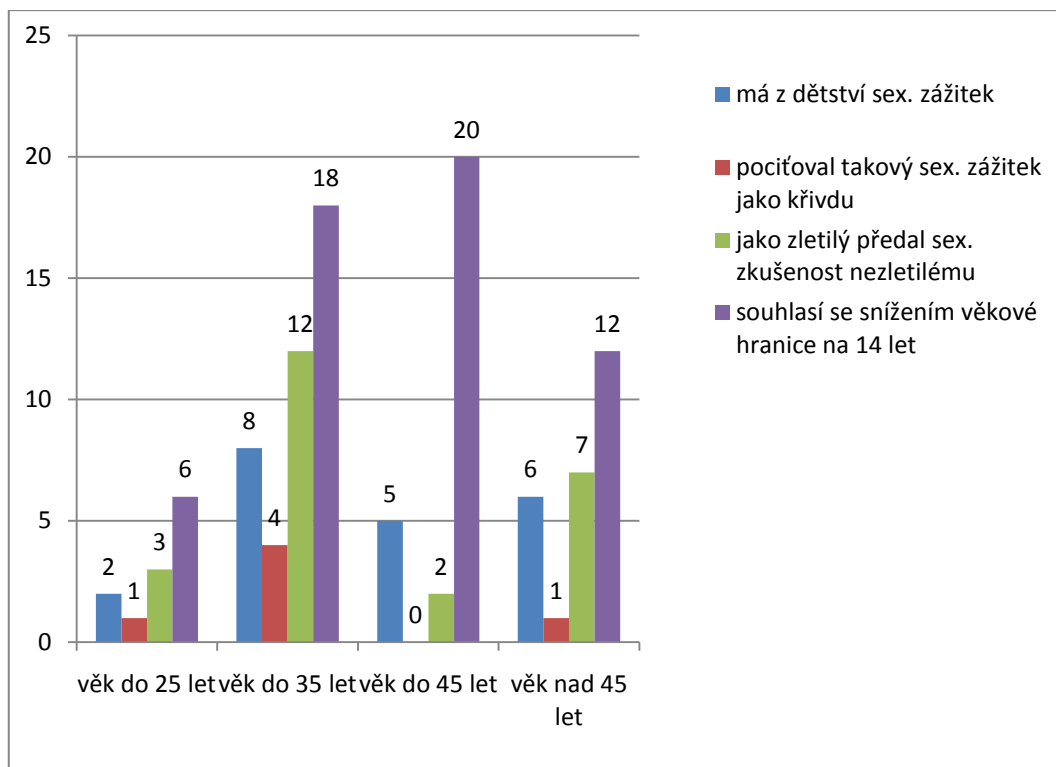
Kolegy policisty jsme oslovili prostřednictvím emailu zaslaného na jejich pracoviště. Z dotázaných na anketu odpovědělo 102 kolegů (z celkového počtu 308 pracovníků policie v našem služebním teritoriu, níže **graf č. 9**). Abychom zachovali anonymitu ankety, záměrně jsme vynechali rozdělení respondentů podle pohlaví, neboť žen je na odděleních policie malé procento a mohly by se cítit intimitou otázky, směřující k vyznačení pohlaví do ankety, ohroženy a objektivita ankety by mohla být snížena. Abychom ostatní zbavili nedůvěry v anketu, zveřejnili jsme odpovědi na položené otázky na konec každého anketního listu (příloha č. 1).

Graf 9: Počet respondentů ankety podle věkových kategorií

Zdroj: Vlastní anketa mezi policisty

Graf 10: Počet kladných odpovědí respondentů na položené otázky

Zdroj: Vlastní anketa mezi policisty

Výsledkem průzkumu je, že 21 respondentů má zkušenost z dětství, kterou nyní při svém současném právním vědomí posuzují, jako sexuálně nevhodnou vůči sobě, ze strany tehdy starší osoby. Tento zážitek posoudilo 6 respondentů z 21 jako křivdu. Na otázku zda sami, coby mladiství, předávali osobě mladší 15 let sexuální zkušenosti odpovědělo kladně 24 respondentů. Se snížením věkové hranice z 15 na 14 let souhlasí 56 respondentů (**graf č. 10**).

Vyjádříme-li výsledek ankety v procentech, pak **téměř 21 % dotázaných bylo v dětství objektem jisté formy pohlavního zneužívání, ale 70 % z nich to nepociťovalo jako křivdu vůči sobě.** Téměř 24 % z dotázaných se samo dopustilo jisté formy pohlavního zneužívání k osobě mladší 15 let a 55 % dotázaných by souhlasilo se snížením věkové hranice z 15 na 14 let, ve vztahu k prvním sexuálním aktivitám dospívajících (**graf č. 10**).

7 Kapitola

ZÁVĚR

Bakalářská práce ve svých úvahách, hodnoceních a analýzách směřovala zejména k problematice zneužívaných dětí předškolního věku v rodinných prostředích (zneužívání intrafamiliární) a k úloze policie, která provádí dokumentaci trestné činnosti spáchané na takto malých lidských jedincích, osobou agresora, jeho rodinného příslušníka.

Domníváme se, že dítě předškolního věku by nemělo být, tak jak je v současnosti běžné a zákonem, tedy trestním řádem stanovené, podrobováno v takové míře procesním úkonům, tedy zejména vytěžením a výslechům, které provádí policie. Pojem vytěžení osoby je v policejní praxi užíván k rozhovoru s osobou za účelem získání informace a o tomto rozhovoru se zpravidla sepisuje úřední záznam. Není rozhodné, kde k vytěžení osoby dochází, zda na pracovišti policisty, ve škole, školce případně ve zdravotnickém zařízení. O podaném vysvětlení sepisuje policista později tzv. úřední záznam.⁶⁸

K pojmu výslech je v policejní praxi přiřazován rozhovor s osobou, jeho průběh se protokoluje a je nazván různě podle stadia prováděného šetření, vyšetřování – protokol o podání vysvětlení, protokol o výslechu svědka, protokol o výslechu osoby-svědka mladší 15ti let. Naším názorem je, že dítě ve věku do 6ti let by nemělo být podrobováno výše popsaným úkonům, tedy rozhovoru s policistou ať již bez protokolace či s protokolací, ale mělo by být pouze vyšetřeno a zkoumáno znalci z oborů zdravotnictví, dětské psychologie, případně psychiatrie a znalcem vypracovaný komplexní znalecký posudek, zahrnující veškeré informace k dítěti a jeho prožitkům, rodině, by měl být pro orgány činné v trestním řízení dostačujícím a směrodatný.

Svůj názor na tuto oblast, na jednání policisty s obětí mravnostního trestného činu, s obětí, která nedosáhla školního věku, jsme se snažili porovnat s publikovanými názory odborníků, s praktickými postupy aplikovanými mravnostním oddělením. Domníváme se, že postupy aplikované mravnostním

⁶⁸ Podle ust. § 158 odst. 5) tr. řádu

oddělení i názory kolegů nejsou v závažném rozporu s publikovanými názory odborníků. Avšak zjištění, že i v naší současné společnosti jsou děti ohroženy sexuálním zneužíváním v tak velké míře, je pro nás alarmující. Zvláště zjištění, že se sexuálním útokem se za svého dětství setká 8,7 % dívek a 4,6 % chlapců.⁶⁹ Důležitou roli v této problematice musí sehrávat výchova dětí v rodinách a sexuální výchova dětí ve školách. Preventivní výchova dětí v této oblasti je dle našeho názoru jedním z nejdůležitějších faktorů v boji proti sexuálnímu zneužívání dětí.

Na druhou stranu zde musíme uvést vypozerovanou zkušenost, týkající se problematiky znaleckých posudků, i když nám nepřísluší hodnotit postupy, znalosti a zkušenosti těchto znalců. Z praxe bylo vypozerováno, že jednomu znalci k vypracování odborného vyjádření pro policii postačí jedna patnáctiminutová návštěva zneužitého dítěte u něho v ordinaci, nebo patnáctiminutové sezení ve výslechové místnosti na policii, před zahájením výslechu dítěte vyšetřovatelem, jinému postačí pohovor s rodičem a hodinové vyšetření dítěte. Jednomu znalci k získání podkladů pro vypracování znaleckého posudku na zneužitě dítěte postačí jedna hodinová návštěva v ordinaci, jinému dvouhodinová, jiný si zve dítě s rodičem opakovaně a navrhuje třeba i další vyšetření znalcem z jiného oboru.

7.1 Vyhodnocení předpokladů

„Předpokládáme, že nejvíce pachatelů pohlavního zneužívání bylo ve věku do 20 let.“ (P1)

Statistickým zkoumáním šetřených trestných činů pohlavního zneužívání v okrese Česká Lípa za období let 2003-2008 jsme zjistili, že **nejvíce pachatelů těchto skutků se pohybuje ve věkové kategorii do 19 let, která je zastoupena 70 případy** (předmětná data viz graf č. 2, s. 47). Toto zjištění je pochopitelné vezmeme-li v úvahu skutečnost, že v tomto věku se u mladých probouzí jejich pohlavní pudy, snaží se najít k sobě protějšek a uskutečnit vysněný první pohlavní styk. Dívky v tomto věku ale i ve věku mezi 14-16 rokem jsou vyspělejší po sexuální stránce než chlapci, proto se často stává, že chlapcův první pohlavní styk je uskutečněn s dívkou, které ještě není 15 let. Tuto informaci chlapec zpravidla zná a je srozuměn s tím, co

⁶⁹ WEISS, 2000.

může následovat v okamžiku, kdy dojde k prozrazení jejich tajemství. Na základě provedené analýzy k předpokladu č. 1 došlo k jeho **p o t v r z e n í**.

„Lze předpokládat, že nejmladší pachatel byl ve věku 14 let.“ (P1a)

Zajímavým zjištěním bylo i to, že **nejmladšímu pachateli bylo 12 let.** (předmětná data viz graf č. 3, s. 48). Na základě provedené analýzy k dílčímu předpokladu č. 1a) došlo k jeho **v y v r á c e n í**.

„Lze předpokládat, že nejstarší pachatel byl ve věku nad 70 let.“ (P1b)

Naopak nejvyšší věk pachatele, který byl vyšetřován pro podezření z trestného činu pohlavního zneužívání, **byl v roce 2005 věk 75 let.** (předmětná data viz graf č. 3, s. 48). Na základě provedené analýzy k dílčímu předpokladu č. 1b) došlo k jeho **p o t v r z e n í**.

„Předpokládáme, že více než 10 % pachatelů pohlavního zneužívání byli nevlastní rodiče.“ (P2)

Další zajímavou oblastí, která byla analyzována, bylo zjistit vztah mezi pachatelem a jeho obětí. Kategorizovali jsme skupiny rodiče vlastního, rodiče nevlastního, jiný příbuzenský poměr (sourozenec, prarodič, strýc, bratranec apod.), skupinu dítěti známou jako soused a kamarád a poslední kategorií byla osoba cizí. Z celkového počtu 174 šetřených případů v okrese Česká Lípa, za uplynulé období let 2003 až 2008, **se trestného činu pohlavního zneužívání dopustili nevlastní rodiče ve 30 případech (17 %).** (předmětná data viz graf č. 4, s. 48). Na základě provedené analýzy k předpokladu č. 2 došlo k jeho **p o t v r z e n í**.

„Předpokládáme, že nejvíce bylo spácháno trestných činů pohlavního zneužívání na dětech ve věku do 15 let.“ (P3)

Velice zajímavou oblastí bylo zjistit, kolik trestných činů bylo spácháno na dětech, podle jejich věkové kategorie. Kategorie jsme stanovili na věk do 7 do 10 a

do 15 let. Z celkového množství 174 případů bylo šetřeno **v kategorii do patnácti let 125 případů (72 %)**. (předmětná data viz graf č. 5, s. 50). Na základě provedené analýzy k předpokladu č. 3 došlo k jeho **p o t v r z e n í**.

7.2 Návrh opatření

Samotné vyšetřování, to je prakticky nekonečný boj policie s pachateli, kteří se jí často snaží unikat, nebo alespoň ztěžovat své dopadení a je na profesionalitě, efektivnosti a schopnostech policie, zda se jí bude dařit být v tomto pomyslném souboji úspěšnější.

Kriminalisté říkají, že odhalování pachatelů pohlavního zneužívání není střetem geniálních a ještě geniálnějších, ale že jde o to, která strana udělá méně chyb. Zásadní princip vyšetřovatele je tedy nasnadě. Snažit se nedělat žádné, popř. minimum chyb a poučovat se z chyb minulých.

Vyšetřovatel se dobrým a úspěšným vyšetřovatelem stává cestou získávání zkušeností, pokorou, trpělivostí, vytrvalou prací a neustálým učením se. Velkou roli zde hraje spolupráce s vědou a technikou, a zde právě neustálý pokrok v této oblasti by se dal využít právě proti pachatelům, a tím k zvýšení objasněnosti pohlavního zneužívání, což ve svém důsledku může odradit eventuální pachatele. Přece jenom představa dlouholetého nebo až výjimečného trestu a vysoká pravděpodobnost odhalení, by některé pachatele mohla od těchto činů odradit. Opět je tedy nutno se navrátit k profesionalitě kriminalistů, kteří by se neměli nechat odradit např. zkresleným pohledem, který podávají zejména bulvární media, a který pak vyvolává reakce veřejnosti, pro policii často nepříznivé. Kriminalisté by si měli záměrně a neustále budovat svoji dobrou image, prvotně samozřejmě poctivou prací přinášející výsledky, ale jde i o zdánlivé detaily, např. o kvalitu tiskových mluvčích na jednotlivých policejních útvarech. Konečně sami vyšetřovatelé volají rovněž po lepší spolupráci se státními zástupci a hlavně po jejich větší ochotě ke spolupráci.

Samotná zmiňovaná problematika si také žádá návrhy na opatření, doporučení, jejichž jednotlivé body jsou rozděleny do tří logických celků – tj. technická, mediální a sociální opatření a uvedeny níže:

Technická opatření:

- **Seznámit všechny podřízené** pracovníky Služby kriminální policie a vyšetřování *od nejnižších článků* se systémem ViCLAS, kde jsou evidované případy sexuálně motivovaných trestných činů.
- **Iniciovat zřízení** centrálního analytického pracoviště u nově vznikajícího Kriminálního úřadu Policejního prezidia České republiky.
- **Důsledně dodržovat pravidla a podmínky při ohledání místa činu**, jakožto prvotní informace vedoucí k odhalení totožnosti a jednání neznámého pachatele.
- **Zřídít dvě volná služební místa analytiků** u nejnižších článků řízení Služby kriminální policie a vyšetřování.

Mediální opatření:

- Největší uplatnění veřejnosti je, při pátrání po neznámém pachateli, prostřednictvím **výzev v médiích** k podávání informací.
- Jak již bylo zmíněno, pohlavní zneužívání je pro společnost natolik závažný a nebezpečný čin, že **veřejnost**, na rozdíl od jiných trestných činů, **projevuje poměrně velký zájem a ochotu spolupracovat při jejím vyšetřování, při pátrání po pachateli popř. jeho usvědčování.**
- Orgány činné v trestním řízení tímto způsobem **mohou získat cenné informace o výskytu** podezřelých osob v blízkosti místa pohlavního zneužívání, jejich popisu, dopravních prostředků, podezřelých situací nebo i o totožnosti neznámého pachatele, které mohou mít pro vyšetřování a potom i dokazování značný význam.
- Další možností je **zpřísnit tresty**, což už i návrh nového trestního zákoníku přinesl, ale ne tak, jak bychom si sami představovali.

Sociální opatření:

- Cesta v **pozitivním vlivu rodiny a školy** mající jedince vychovat tak, aby se takového činu nikdo nedopustil. Hodně se mluví o násilí v televizi a počítačových hrách. **Hlavní roli** zde hraje **rodinné prostředí**, v jakém je jedinec vychováván a vyrůstá.

- Na případy pohlavního zneužívání novorozenců rodiči, by zase mohly mít pozitivní vliv **tzv. baby-boxy**, kterých by mělo určitě přibývat.

Podnětem pro další výzkum je analýza objasněných případů pohlavního zneužívání z hlediska kategorizace podle motivu, místa činu a nakládání s tělem oběti.

SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

1. ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. 2. rozš. vyd. Praha: Support, 1996 ISBN 80-902164-0-4.
2. ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-86-4.
3. DUNOVSKÝ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1201-6.
4. DUŠKOVÁ, Z., et.al. *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného Dítěte v letech 1992 – 2003*. 1. vyd. Praha: Dětské krizové centrum, 2004.
5. ELLIOTT, J., PLACE, M. *Dítě v nesnázích*. 1.vyd. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0182-0.
6. GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1293-3.
7. CHMELÍK, J. et al. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6.
8. CHMELÍK, J. et al. *Rukověť kriminalistiky*. 1.vyd. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-36-9.
9. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 80-247-1284-9.
10. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres: vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. 1. vyd. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X.
11. NOVOTNÝ, O., et.al. *Trestní právo hmotné*. 1.vyd. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 1997. ISBN 80-85963-24-8.
12. PAVLOVSKÝ, P. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0181-2.
13. PÖTHE, P. *Sexuální zneužívání dítěte v rodině*. In: Weiss, P., *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2000. 212 s. ISBN 80-7169-795-8.
14. PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. 1.vyd. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-21-8.
15. SPILKOVÁ, J. *Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte:*

- agresivita očima dětí*. Praha: Dětské krizové centrum, 1997. Systém. číslo 002697695.
16. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80 86131-44-0.
17. VANIČKOVÁ, E. PROVAZNÍK, K. HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-479-9.
18. VANIČKOVÁ, E., et al. *Sexuální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-286-6.
19. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9.
20. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.
21. WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*. 1.vyd. Praha: Grada 2000. ISBN 80-7169-795-8.
22. WEISS, P., ZVĚŘINA, J. *Sexuální chování v ČR- situace a trendy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80- 7178-558-X.
23. WEISS, P. *Sexuální deviace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-634-9.
24. Zákon č.140/1961 Sb., trestní zákon, (dále jen „*trestní zákon*“), ve znění pozdějších předpisů, změn a doplňků.
25. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „*trestní zákoník*“), ve znění pozdějších předpisů, změn a doplňků.
26. Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů (dále jen „*zákon o ochraně osobních údajů*“), ve znění pozdějších předpisů, změn a doplňků.
27. *Psychoanalýza*. Vývoj osobnosti. Wikipedia.org, 2010 [Online]. [cit.2010-02-15]. Dostupné na WWW:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Psychoanal%C3%BDza#V.C3.BDvoj_osobnosti>.
28. *Slovník cizích slov*, 2010 [Online]. [cit.2010-02-15]. Dostupné na WWW:
<<http://www.online-slovník.cz/slovník-cizich-slov>>.
-

SEZNAM GRAFŮ

Seznam grafů

Graf 1: Grafické znázornění analyzovaných případů	43
Graf 2: Počet spáchaných tr. činů dle ust. § 242 tr. zákona podle věku pachatele za období let 2003-2008 v okrese česká Lípa	47
Graf 3: Nejnižší a nejvyšší věková hranice osoby pachatele pohlavního zneužívání za období let 2003-2008 v okrese Česká Lípa.....	48
Graf 4: Vztah pachatele pohlavního zneužívání ke své oběti v období let 2003-2008 v okrese Česká Lípa.....	49
Graf 5: Počet spáchaných tr. činů dle ust. § 242 podle věku poškozeného v období let 2003-2008 v okrese Česká Lípa.....	50
Graf 6: Nejnižší věková hranice poškozených pohlavním zneužíváním v období let 2003-2008 v okrese Česká Lípa.....	51
Graf 7: Rozdělení pachatelů a poškozených podle pohlaví v období let 2003-2008 v okrese Česká Lípa.....	52
Graf 8: Formy zneužívání - pohlavní styk, jiný způsob v období let 2003-2008 v okrese Česká Lípa.....	52
Graf 9: Počet respondentů ankety podle věkových kategorií	55
Graf 10: Počet kladných odpovědí respondentů na položené otázky	55

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – *Anketa na téma pohlavního zneužívání*

Příloha č. 2 – *Fotografie policejních loutek a práce s těmito loutkami*

Příloha č. 3 – *Spirála sexuálně motivované trestné činnosti podle Joe Sullivana*

PŘÍLOHOVÁ ČÁST

PŘÍLOHA 1

Anketa na téma pohlavního zneužívání

Anonymní anketa na téma pohlavní zneužívání k bakalářské práci mravnostní trestná činnost
– autor Vratislav Tobiška

Vážení kolegové, chtěl bych Vás touto cestou požádat o anonymní zodpovězení několika otázek, které se týkají vašeho intimního života, vašich zážitků z doby dětství. Pokud by vás tyto vzpomínky jakkoli traumatizovaly, předem se za tuto svou troufalost omlouvám.

1. *Mám z dětství takový zážitek, který bych nyní, s uvědoměním si platných společenských norem a zákonů, mohl posoudit jako sexuálně nevhodný vůči mé osobě, ze strany tehdy starší osoby (dětství – věk do 15 let).*

ANO - NE

2. *Jednání takové osoby jsem tehdy pociťoval jako křivdu*

ANO - NE

3. *Předával/a/ jsem, v době své mladické nerozvážnosti, své zkušenosti o sexu osobě, která byla tzv. pod zákonem*

ANO - NE

4. *Podle mého názoru je správné, že bude snížena věková hranice z 15 na 14 let (v souvislosti se získáváním prvních sexuálních zkušeností mládeže)*

ANO - NE

5. *Je mi* do 25 let

do 35 let

do 45 let

nad 45 let

Abych Váš ostych a nedůvěru v tuto anketu alespoň trochu rozptýlil, odpovídám sám, po pravdě, na tyto položené otázky: ano, ne, ano, ano, nad 45 let.

Tyto anketní listy prosím zašlete anonymně k mému jménu na mé pracoviště, děkuji Vratislav Tobiška.

Fotografie policejních loutek a práce s těmito loutkami

Foto č. 1 – policejní loutky „Pája a Jája“.

Foto č. 2 – obnažená loutka ženského pohlaví

Foto č. 3 - obnažená loutka mužského pohlaví

Foto č. 4 – Metodická pomůcka pro práci s policejními loutkami

Foto č. 5 - Nezletilá dívka při výslechu s loutkou mužského pohlaví

Foto č. 6 - Nezletilá dívka při výslechu s loutkou ženského pohlaví

Spirála sexuálně motivované trestné činnosti podle Joe Sullivana

